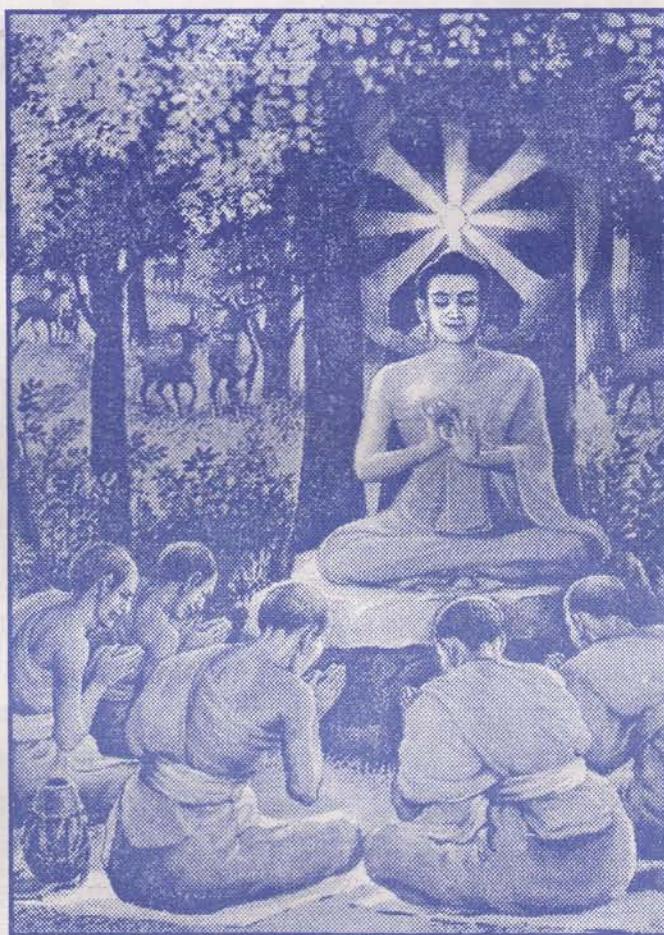


नमो तस्य भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्य ।

आषाढ़ भूमि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)



वर्ष २९
अंक ३

ने.सं. ११२१ गुरुपुन्हि
वि.सं. २०५८ आषाढपूर्णिमा

वु.सं. २५४५
A.D. 2001 July

आनन्दभूमि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

सम्पादन सल्लाहकार
भिक्षु कुमार काश्यप
सुवर्ण शाक्य

सम्पादक/व्यवस्थापक
भिक्षु धर्ममूर्ति

व्यवस्थापन सहयोगी
आनन्दकुटी दायक सभा

कम्प्युटर सेटिङ
दीपा मानन्धर

प्रकाशक
आनन्दकुटी विहार गुठी
स्वयम्भू
फोन. नं. २७१४२०

कार्यालय
आनन्दकुटी विहार
स्वयम्भू, काठमाडौं
पोष्टबक्स नं. ३००७
फोन नं. २७१४२०

वर्ष २९ - अङ्क ३ - बु. सं. २५४४ - गुरुपूर्णिमा



इत्थि सोण्डं विकिरणं - पुरिसं वापि तादिसं ।
इस्सरियस्मिं ठपापेति - तं पराभवतो मुखं ॥

लालची तथा सम्पत्ति नाश गर्ने पुरुष या स्वीलाई मुख्य ऐश्वर्य
भएको ठाउंमा नियुक्त गच्छो भने त्यो उसको पतनको कारण
हुनेछ ।

वार्षिक शुल्क रु. ६०/-

आजीवन शुल्क रु. १,०००/- एक प्रतिको रु. ६/-

बी.एस. प्रिण्टिङ प्रेस, लगन दलालिये ।

सम्पादकीय-

आषाढपूर्णिमा

बोधिसत्त्व (भगवान् बुद्ध हन निमित्त) महामायादेवीको गर्भमा प्रवेश हुनुभएको दिन भनिएको आजको पवित्र दिन हो आषाढपूर्णिमा, यस दिनलाई दिल्लापुन्ही, गुरुपूर्णिमा आदिबाट पनि चिनिने गर्दछ । राजकुमारको रूपमा शाक्यपुत्र भई जन्मनु भएपछि २९ वर्षको उमेरमा राजकुमारले महान् उद्देश्यको निम्ति गृह एवं आफूलाई प्राप्त हुने राजकाजसमेत त्याग गर्नुभई महाभिनिष्कमण गर्नुभएको दिन पनि आजैलाई मानिएको छ । त्यस्तै हामी बौद्धहरूको लागि अति पवित्र दिन मानिने आषाढपूर्णिमाकै दिनमा श्रावस्तिमा तीर्थकरहरूलाई भगवान् तथागतबाट ऋद्धि प्रातिहार्यद्वारा दमन गर्नुभएको थियो भने आफूले बुद्धत्व लाभपश्चात् ऋषिपतन मृगदावनमा पंचभद्रवर्गीय भिक्षुहरूलाई प्रथम पटक धर्मउपदेश (धर्मचक्र प्रवर्तन) दिनुभएको थियो ।

यस प्रकार चार संयोगबाट युक्त पवित्र आजको दिनलाई बुद्ध शासनमा अति महान पर्वको रूपमा मनाइने चलन विद्यमानै छ । त्यसपछि पनि तथागत भगवान् बुद्धले आफूलाई जन्म दिने आमा स्वर्गीय महामायादेवीलाई उद्धार गर्न वहाँ उपर महाकर्षण राखी त्रायत्रिंश भुवनमा जानुभई अभिधर्म देशना गर्नुभएको कुरालाई बौद्धहरू श्रद्धा भक्तिपूर्वक अति गम्भीरतापूर्वक लिने गरिन्छ ।

हुन त तथागतहरूको प्रत्येक संकेट मात्रै पनि अति महत्त्वपूर्ण र भावमय भैरहेको हुन्छ । वर्तमान बुद्ध श्री शाक्यमुनिद्वारा राजपात, वैभव, सुख ऐश्वर्य, पत्नी, छोरा सम्पूर्णलाई त्याग गरी जुन बाटो अपनाउनुभयो त्यो वास्तवमा भन्ने हो भने अति कष्टकर, दुष्कर चर्या हो । त्यसमाथि पनि आफूलाई आफैले दमन गर्ने, मारलाई जित्ने भनेको त झनै कठिन कार्य हो जुन तथागतले सम्पूर्ण जीव-जगतलाई महाअनुकम्पा राखी आफूले तमाम कष्ट भेलेर तथ्यपूर्ण, वैज्ञानिक शिक्षा दिनुभएको छ त्यसलाई हृदयंगम गरी केही क्षणमात्रै भए पनि चिन्तनमनन गर्न सकेको खण्डमा हाम्रो जीवन सुखमय हुने थियो ।

आजको भैझगडा, कलह, व्यभिचार, दुराचार एवं हत्या-लुटमार जस्ता वीभत्स वातावरणमा आजको दिनको संस्मरण (गुरुपूर्णिमा)ले ठूलो भूमिका खेल्दछ । किनभने बहुजन हिताय, बहुजन सुखायको भावनाले आफूलाई समर्पण गरेर मात्रै नपुगी दिवंगत भैसकेकी आफ्नी आमालाई मुक्ति दिलाउनानिम्त त्रायत्रिंश भुवनमा समेत पुग्नुभई अभिधर्म जस्ता गम्भीरातिगम्भीर दर्शन प्रकाश पार्नुभएको छ । त्यो हामी सामु विद्यमान छ र त्यसलाई हामीले पनि सुन्नु, पढ्नु, बुझ्नुपर्दछ जसबाट तथागतको दर्शन समेत हुनेछ । वास्तवमा तथागत - जो सर्वव्यापी भैकन पनि भौतिक रूपमा हामी सामु हुनुहुन्नथ्यो वहाँको दर्शन पाउनु भनेकै वहाँद्वारा देशित धर्म, ज्ञान, शिक्षालाई मनन चिन्तन गरी ग्रहण गर्नु हो । तसर्थ आजको दिन गुरुपूर्णिमाको पुनीत अवसरमा गुरु बुद्ध, गुरु धर्म र गुरु संघको शरणमा जाऊ र आफूलाई सम्पूर्ण पापद्वारा मुक्त पार्ने कोशिशमा लागौ । त्यस्तै आफूलाई सद्धर्मप्रति अभिमुख गरी अकुशल कर्म गर्नेतर्फ बञ्चित गर्नुहुने गुरुलाई पनि बुद्धकै भावनाले पूजा गरौ, सम्मान र सद्भाव व्यक्त गरौ, सबै मानव समुदायप्रति हाम्रो यही अनुरोध छ ।



गुरु

- त्रिरत्न शास्त्र

मानिस पूर्ण छैन । उसमा अनेकौं अपूर्णताले व्याप्त भएको हुन्छ । अनि उसलाई अपूर्णताबाट पूर्णतातिर लम्कन अर्को कोही उभन्दा बढी पूर्ण स्थितिमा पुगेका व्यक्तिको सहयोगको आवश्यक पर्छ । त्यसैले उसलाई आवश्यक मार्गनिर्देशन र नियन्त्रण गर्ने गुरुको आवश्यकता पर्छ । यसरी मानिस अपूर्णताबाट पूर्णतातिर लम्कन गुरु उसको सहायक हुन्छ ।

हुन त मानिसहरूले आफूले गरिराखेका सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू गुरुबाट मात्रै सिकेका होइनन् । गुरु विना आफैले पनि धेरै सिक्ने गर्दछन् । सबभन्दा पहिले मानिस जन्मदा आमाको गर्भबाट निस्कनासाथ हावा प्राप्तिको लागि जोडले रुच्छ । बच्चा रुँदा शरीरभित्रको फोक्सो संचालित भई नाकको माध्यमबाट हावा आवत जावत हुन्छ र बच्चा जीवित रहन्छ । यो कुनै गुरुद्वारा त्यस बच्चालाई सिकाइएको होइन । यसरी नै बच्चा हुर्क्ने क्रममा बामे सर्ने, भन्याङ्ग उक्लने, उभिने, हिँड्ने आदि क्रियाकलापहरू बच्चाको शारीरिक क्षमताअनुसार आफै सिक्वै जाने कुराहरू हुन् । यदि त्यस बच्चालाई आवश्यक शिक्षा दिक्षाको प्रवन्ध भएन, स्कूल जान पाएन, कलेजमा पढ्न वापाएन भने पनि उसले आफ्नो ढंगको जीवनयापनको व्यवस्था गर्दछ । यस्तो शैलीको विकास मानिसमा मात्र होइन पशुपंक्षी, कीटपतंग, माछा आदि प्राणीहरूमा पनि देखिन्छ । यसरी प्राणीहरूमा एक प्रकारको नैसर्गिक विकासको आधार स्वतः प्राप्त भएको देख्न सकिन्दछ । त्यो आधार प्राप्त गर्न कुनै गुरुको आवश्यकता पर्दैन ।

तर मानिस प्राणीहरूमा सर्वश्रेष्ठ छ । उनको श्रेष्ठता बलमा होइन बुद्धिमा छ । एउटा सानो मान्छेले

अजंगको हात्तीलाई एउटा सानो छडीको भरमा नियन्त्रण गरिराखेको हुन्छ । मानिसका जस्ता हात खुट्टा भएका प्राणीहरू अरू पनि छन् । आँखा, नाक, कान, जिब्रो उनीहरूको पनि छ । तर त्यसको सदुपयोग चाहिँ मान्छेले जस्तो अरूले गर्न सक्दैन । मान्छेमा जस्तो सोच समझको खूबी अरूमा हुँदैन । तर पनि गुरु विना आफै आफै गर्दै गएको विकासले मानिसलाई अहिलेको अवस्थामा पुन्याउन सक्दैन । अहिले पनि हाम्रा देशमा र विदेशमा रहेका आदिवासीहरूको जनजीवनलाई शहरवासीहरूको जनजीवनसँग तुलना गर्दा आकाश जमिनको फरक पाउँदैछौं । हाम्रा देशका आदिवासीहरू चेपाड र कुसुण्डाहरूको जीवन शहरवासीहरूको जीवनसँग दाँजी हेरौं त ! के यो अन्तर कहालीलाग्ने खालको छैन ? बाँसलाई भ्याडबाट काटेर सोभै छानाको लागि प्रयोग गन्यौ भने छानाको रूप कस्तो होला ? यदि त्यस बाँसलाई साइज मिलाएर काटी ताछतुछ गरी छानाको लागि प्रयोग गरे छाना कस्तो बन्ना ? यो स्पष्ट देखिने कुरा हो । त्यसैले मानिसलाई विभिन्न प्रविधिबाट छाँदैने काम गर्नुपर्छ । त्यसको लागि शिक्षा दिक्षा र विभिन्न तालिमको जरुरत पर्दछ । यसरी मानिसलाई गुरुको आवश्यकता पर्दछ । एउटा पाको वा बृद्ध मानिस एउटा बालक वा जवान मानिसभन्दा अनुभवी र परिपक्व हुन्छ । ती बृद्धहरूले जीवनमा भोगेका, अनुभव गरेका र त्यसबाट प्राप्त गरेको सार बालक तथा नौजवानहरूलाई सिकाउँदै जाँदा मानिसको जानकारीको क्षेत्र विस्तृत भएर आजको विशाल विद्या भण्डार र शीपमूलक तथा अन्य विषयका तालिमहरूको सृजना भयो । केवल मानिसले मात्र गुरुको सहायताले

यी कुराहरू सिक्न सक्छन् । अरू जनावरले सक्दैनन् ।

त्यसैले मानव समाजमा गुरु छन्, चेला छन् । गुरु पनि विभिन्न स्तरका र विभिन्न विधाका छन् । बच्चा जब ४ वर्षको हुन्छ, तब उनलाई आजभोलि नसरीमा भर्ना गरिन्छन् । नसरीदेखि ५ कक्षासम्मको खुइकिलो पार गरेपछि उसको प्राथमिक स्तरको शिक्षा पूरा हुन्छ । प्राथमिक शिक्षाको उद्देश्य साक्षर बनाउनु हो । तसर्थ प्राथमिक स्तरका गुरु त्यस बच्चाको साक्षरताको गुरु भयो । यसरी नै माध्यमिक शिक्षाका गुरु, कले जका गुरु, विश्वविद्यालयका गुरु त्यसपछि पनि शीपमूलक तालिमका गुरु । आजकल एउटा व्यक्ति धैरे गुरुहरूको सम्पर्कबाट गुञ्जन्छन् । शिक्षाको समाप्तिपछि आफूले पाएको शिक्षाको उपयोग गर्ने ठाउँ वा रोजगारी नपाएर आफ्नो शिक्षालाई निरर्थक ठान्न पुग्छ । जब आफूले पाएको शिक्षा नै निरर्थक हुन्छ भने त्यो शिक्षाका गुरुप्रति उसको रुचि र श्रद्धा कसरी होला ? यसप्रकार गुरुको श्रद्धामा ह्रास आयो । आजभोलि गुरुपूर्णिमामा गुरुको आदर पूजा गर्ने दिन कसैले पनि आफ्ना गुरुलाई सम्झने र आदर गर्ने गर्दैनन् । व्यवसायमूलक शिक्षा हुँदा यसको महत्ता र उपादेयता पनि अति सीमित भयो । गुरुको पुरातन गरिमालाई यसले ठेगन सकेन ।

प्राचीन शिक्षाको आधार आध्यात्म चिन्तन थियो । मनको परिमार्जन गर्ने उद्देश्यले शिक्षा व्यवस्था संचालित थियो । शिक्षाको प्रतिफल शिष्यले जीवनमा प्रत्यक्षरूपमा पाउँथ्यो । शिष्य परिष्कृत भइसक्दा उसले पाउने शान्ति, आनन्द अपरिमित हुन्थ्यो । जीवनभर त्यसको सुखानुभूति लिएर सन्तुष्ट रहन्थ्ये । त्यस सुखानुभूतिको कारण गुरुप्रति ऊ कृतज्ञ रहन्छ । सदाचार शील शिक्षाको न्यूनतम लक्ष भएकोले शिष्यहरू गुरुप्रति श्रद्धावान् हुन्थ्ये । शिष्यले पाएको शिक्षा अमूल्य हुनाले गुरुको कृष्ण तथा दक्षिण श्रद्धाले मात्र चुकाउन सक्थ्यो । आजभोलि पनि आध्यात्म

क्षेत्रमा यस प्रकारको शिक्षा दिक्षा दिने चलन छ र गुरुलाई आदर सत्कार पहिले भै गरिन्छन् ।

गुरुको प्राप्ति सहज छ, तर सद्गुरुको प्राप्ति सहज छैन । दुर्लभ छ । सद्गुरु विना सत्यज्ञानको प्राप्ति असम्भव छ । मिथ्यागुरुको सम्पर्कमा आएर मानिस आफ्नो जीवनलाई बरबाद गर्दैन् । सद्गुरुले मानिसलाई सन्त बनाइदिन्छ भने मिथ्यागुरुले मानिसलाई मणिभूषित सर्पभै भयंकर बनाइदिन्छ । गुरुको आज्ञा मान्तु शिष्यको परम कर्तव्य र गुरुको आदरसत्कार समाजको श्रृंगार र सभ्यता मान्ने परंपरा हुँदा मिथ्या गुरुहरूको स्वेच्छाचारी व्यवहारले समाजमा भयंकर शोषण, अत्याचार, अनाचार भएको विश्वइतिहासमा पाइन्छ । यूरोप एकपटक गुरुहरूको आदर गर्ने परंपरामा धर्मगुरुहरूको क्रूर शासनको शिकार बन्न पुगेको थियो । हरेक कुरा उनीहरूको इच्छाअनुसार हुनुपर्ने, राजा पनि दण्डित हुने, जनता दास हुनुपर्ने, हरेक सत्यतथ्य र भविष्यवाणी पादरीद्वारा स्थापित हुन्थ्यो । उनीहरूले यस्तो भ्रम र दबाव श्रृंजना गरिराखेको थियो कि उनीहरूको जानकारीभन्दा पर कुनै शिक्षा तथा सत्य तथ्य छैन । पृथ्वी गोल छ भन्ने कोपर्निकस (Copernicus), पृथ्वीले सूर्यलाई परिक्रमा गर्दै भन्ने ग्यालिलियो दण्डित भए । ८० वर्षभन्दा बढी उमेरका ग्यालिलियो (Galilio) लाई हतकडी लगाएर लगियो र दण्डाधिकारीहरूको उपस्थितिमा उनलाई आफूले भूल गरेको र “सूर्यले पृथ्वीलाई परिक्रमा गर्दै” भन्ने कुरा नै सत्य हो भन्न बाध्य पारे । तर ग्यालिलियोले बाध्यतावश बाहिर जे बोले तापनि भित्री मनले यो अझै पनि सूर्य वरिपरि नै घुम्छ “Epur si move” भनेर टाउको हल्लाएका थिए । त्यही सत्य अहिले अन्तरिक्षयात्रीहरूले साक्षात्कारसमेत गरी मानिआएका छन् । ग्यालिलियोकै सत्य पत्ता लगाउने प्रयोगात्मक विधि (Inductive Method) ले नै आधुनिक विज्ञानको ढोका खोलिदिएको हो भन्न सकिन्छ ।

गुरु महान् छ । गुरुको शक्ति अपरिमित छ । मिथ्या गुरुको प्रभावमा यूरोपमा त्यत्रो विकराल परिस्थिति सृजना भयो भने त्यसको सद्वा सद्गुरु भएको भए राम्रो पक्षमा त्यस्तै ठूलो परिवर्तन आउँथ्यो । प्राचीनकालमा सद्गुरुहरूबाट व्यवस्था भएको सामाजिक राजनैतिक कर्तव्यहरू आजसम्म पनि पथप्रदर्शकका रूपमा रहेका छन् ।

अब एउटा यस्तो प्रश्न पनि उठ्छ कि, के ज्ञानको लागि मानिसलाई गुरुकै आवश्यकता पर्छ त ? विना गुरु ज्ञान प्राप्त गर्न सकिदैन ? उत्तरमा हामीले टाउको हल्लाएर स्वीकृति जनाई भन्नैपर्छ कि, विना गुरु पनि ज्ञान प्राप्त गर्न सकिन्दै । विना गुरु ज्ञान प्राप्त गरी देखाउनेहरू शाक्यमनि गौतम बुद्ध समेत २८ सम्यक्सम्बुद्धहरू र अनेकौं प्रत्येकबुद्धहरू छन् । तर विना गुरु ज्ञान प्राप्त गर्न अनेकौं घटना परिघटना र अनुभवबाट धेरै समय लगाएर गुज्जनुपर्छ । गौतमबुद्ध ‘सुमेध’ ऋषि छाँदा दीपंकर बुद्धबाट सम्यक्सम्बुद्ध हुने आज्ञा पाएदेखि यता ४ असंख्य र एक लाख कल्पका रूपले कुशलकर्महरू गर्दै आउँदा आउँदा आजभन्दा २५ सय वर्षअधि लुम्बिनीमा सिद्धार्थका रूपमा जन्म भई सम्यक्सम्बुद्धत्व प्राप्त गरे । त्यतिका जन्ममा उनले कति यातना सहे, दुःखकष्ट अनुभव गरे त्यो हामीले कल्पनासम्म पनि गर्न गाहो छ । छानी छानी धेरै जातककथाहरू त सुनाएर गएका छन् । ती जातककथाको आधारमा नै विचार गरे पनि विस्तृतर राजकुमार, महासत्त्व राजकुमारको रूपमा जन्म लिँदा आफ्ना पत्नी छोराछ्योरी दान गर्नु, बधिनीलाई आफ्नो शरीरको मासु काटी खुवाउनु जसबाट आफ्नो ज्यानसमेत गयो यस्तो त्याग अति कठीन कार्य हो । त्यति लामो अवधिसम्म निरन्तरता कायम राखी चरम अवस्थाको दुःख कष्ट भोगी हिँड्ने धैर्यता, साहस कसैमा छ र सम्यक्सम्बुद्धको मार्गमा हिँड्छु भन्छ भने त्यस्ता व्यक्तिलाई रोक्ने काम पनि गर्नुहुँदैन ।

तर यां साहै दुर्गम छ, सानोतिनो पारमीबलले सम्पन्न गर्नसक्ने कुरा होइन र गौतमबुद्धलाई अहिले हामीलाई सानो जस्तो लाग्ने तर अत्यन्त महत्त्वपूर्ण कुरा थाहापाउन पनि ४ असंख्य र एक लाख कल्पको समय लाग्यो । पछि उनले २५ सय वर्ष अगाडि सम्यक्संबोधि ज्ञान प्राप्त गरी आषाढपूर्णमाको दिन पहिलो चोटी पञ्चवर्गी (आफ्ना पुराना ५ जना साथीहरूलाई धर्मचक्र सूत्रको देशना गर्दा भन्नुभयो “यो चायं कामेसु कामसुख खल्लिकान् योगो हीनो गम्भो पोथुज्जनिको अनयिरयो अनत्थ संहितो” । यसको भावार्थ-

कामसुखमा लिप्त रहेर भोगमय जीवन बिताउनु गाउँले असभ्यहरूले बिताउने जस्तो जीवन हो, केरि काँदाको बिछ्चैनामा सुले आदि शारीरिक कष्ट सहनेजस्तो कष्टमय साधना पनि अनर्थ हो । यी दुई अन्तहरूदेखि बच्नुपर्छ । स्पष्ट अर्थमा भन्दा ऐयाशी, विलासी, सुखभोगी जीवन र परम कष्टमय जीवन यी दुई अन्तमा हामी लाग्न हुँदैन । बीचको मार्ग (मध्यममार्ग), न उन्माद राग पैदा गर्ने सुखभोग न द्रेष पैदा गर्ने कष्ट; बीचको बाटो अपनाउनुपर्छ । अन्तिम जन्ममा सिद्धार्थ राजकुमारका रूपमा गृहत्याग गरी सन्यासी हुँदा उक्त मध्यममार्गको ज्ञान नहुँदा ६ वर्षसम्मको व्यर्थको दुष्कर चर्या गरी दुःख भोग्नुपर्यो । विना गुरु अभ्यासमा लाग्नुपर्दा त्यो कष्ट भोग्नुपरेको हो । त्यसैले सम्यक्सम्बुद्धको मार्ग जो कोहीको लागि साध्य हुने मार्ग होइन । हालसम्म जन्ममा २८ सम्यक्सम्बुद्धमात्र भएको कुराबाट पनि उक्त कुरा स्पष्ट हुन्छ । प्रत्येकबुद्धको मार्ग पनि कठिन छ । त्यसको लागि पनि धेरै कल्प लाग्नसक्छ । त्यसैले अति बहुसंख्यक मानिसहरूको लागि श्रावकयान नै कल्पणाकारी र छिटो निर्वाणमा पुग्ने मार्ग हो । यसमा गौतमबुद्धले आफ्नो असंख्य जन्मको कुशलकर्मको पुण्यबाट आर्जित सम्यक्संबोधिज्ञानबाट आफ्ना शिष्यहरूलाई सहज हुने अर्हतमार्गको उपदेश दिएको

छ । जसमा शील, समाधि, प्रज्ञा सहित आर्य अष्टांगिक मार्गमा आरुढ भएर निर्वाणमा पुग्न सकिने कुरा उल्लेख छ । गौतमबुद्धले ६ वर्षसम्मको दुष्करचर्चया गरेखै हामीले एक पल मात्र पनि व्यर्थ नगुमाई उहाँद्वारा निर्देशित मार्गमा अधि बहन सक्छौं । केवल हामीमा लगनशीलता, जागरुकता र सामान्य धैर्यताको आवश्यक छ । यो मार्ग हाम्रो लागि परमगुरु गौतमबुद्धको अमूल्य उपहार हो । सदासर्वदा साँभबिहान बन्दना गरिआएको उहाँ परमगुरु गौतमबुद्धलाई यस गुरुपूर्णिमाका अवसरमा पनि श्रद्धापूर्वक परमार्थभावले युक्त भई बन्दना गर्दछु ।

सम्यक्ज्ञानप्राप्तिको निमित्त गुरुप्रति श्रद्धा र सेवा अर्पण गर्नु आवश्यक छ । गुरुले त्यसलाई मात्र सिकाउन सक्छ जो श्रद्धाले गुरुप्रति समर्पित छ । गुरु दयावान् पनि हुन्छ । गुरुले जस्तो हाम्रो मर्का, समस्या बुझ्ने अरू हुँदैन । गौतमबुद्धको समयमा अंगुलीमाल भएर १९९ मानिसको हत्या गरिसकेर बुद्धको सम्पर्कमा आएपछि हिंसा छोडी भिक्षु बनेका अंगुलीमालले मन स्थिर गरी ध्यान गर्न सकेनन् । आफूले मान्छे मारेको र मार्दाखेरिको त्यस मान्छेको भयभीतरूप, चिच्याहट, मलाई नमार, मलाई नमार भन्ने करुणकर्नदन आदि ध्यानको बखत सम्फेर ध्यानबाट मन विचलित हुन्यो र ध्यानबाट जुरुक्क उठेर रन्धनिएर हिँडुपर्याँ ।

एकदिन अंगुलीमाल भिक्षु भिक्षाटनबाट फर्किदा बाटोमा एक गर्भवती महिला प्रसूति हुन नसकेर छटपटाइरहेको देख्यो । तर उपाय केही थाहा नहुँदा चूप लागेर बुद्ध सामू उपस्थित हुन गए ।

बुद्धलाई आफूले बाटामा देखेको कुरा निवेदन गरे । तब बुद्धले त्यस महिलालाई र अंगुलीमाल भिक्षुलाई संकट मुक्त गर्ने बेला यही हो भनी अंगुलीमाल भिक्षुलाई त्यस प्रसूति व्यथा लागेका महिलाकहाँ गई यस्तो भनु “म यस आर्यधर्ममा प्रतिस्थित भएदेखि जानी जानी मैले कुनै प्राणीको हत्या गरेको छैन, यस सत्यको प्रभावले यस महिलाको प्रसूति सुविस्तासाथ होस् भनी सिकाइ पठाए । अंगुलीमाल भिक्षुले त्यस महिलाकहाँ गई त्यसै भने । त्यसपछि तुरुन्त महिलाले पुत्र जन्माइन् । त्यहाँ भेला भएका सबै मानिसहरू खुशी भए र अंगुलीमाल भिक्षुलाई आदर गर्न थाले । पहिले उनी भिक्षा माग्न जाँदा ‘यो ज्यानमारा असत्ती’ भनी धृणा गर्नेहरूले पनि उसको त्यो शक्ति देखी उनलाई आदर गरी भिक्षा दिन थाले । अंगुलीमाल भिक्षु स्वयं पनि मेरो वचनमा यस्तो शक्ति रहेछ भने म पातकी रहेनछु, मैले अहंत्कल प्राप्त गर्न सक्छु भन्ने आत्मविश्वास बढाए ध्यानमा दृढिचित्त हुन सकदा त्यसै जन्ममा अहंत्कल प्राप्त गरे । यसरी आफ्ना श्रद्धावान् मेहनती शिष्यलाई बुद्धले असीम कृपा राखी अहंत्कलमा पुग्न सहयोग गरे । यो बुद्धको शिष्यप्रतिको अनुकम्पाको एउटा उदाहरण हो । यस्ता अनेकौं उदाहरणहरू भेटिन्छन् । अन्य गुरुहरूले पनि आफ्ना शिष्यहरूको संकट विभिन्न प्रकारले हटाई उद्धार गरेको प्रमाणहरू प्रशस्त पाइन्छन् । त्यसकारण गुरु आदरणीय छ, पूजनीय छ । गुरुपूर्णिमाको दिन धर्मचक्र प्रवर्तन गर्ने बुद्ध र अन्य यस जीवनका गुरुहरूको आदर सत्कार गरी उहाँहरूप्रति कृतज्ञ होअौं ।

भवतु सब्ब मंगलम् ।

धर्मपढ

यदि तिमी आफूलाई साँच्चै प्रेम गछौं भने, आफूलाई सदा कुविचारबाट सुरक्षित राख । बुद्धिमानहरू बिहान सबैरे अर्थात् रातको तीन प्रहरमा जागा हुन्छन् ।

(आफूवर्ग) १५७

ठानडाङ्ग भूमि

नेपाली कलाको विकासमा बौद्धधर्मको महत्त्वपूर्ण देन

- जुनु बासुकला

नेपालमा कला सृजना कलाको लागि नभएर धर्मको निम्नित गरिएको थियो । प्राचीन नेपाली कलाको प्रमुख विषय मुख्यतः धर्म, कर्म, तन्त्र, मन्त्र नै रहेको पाइन्छ । कलाकारहरूको कलाको मूल उद्देश्य नै जनसाधारणमा धर्म-चेतना जागरण गराउनु रहेको पाइन्छ । धर्ममा जति-जति श्रद्धा र भावना बढ्यो उति-उति उत्कृष्ट कलाको सृजना हुँदै गएको छ । नेपालमा कलाको शुरुवात हुनाको मुख्य कारण बौद्ध धर्मको देन रहेको छ । यसकारण कि शुरु-शुरुमा बौद्ध धर्मसम्बन्धि कथाहरू एक व्यक्तिले अर्को व्यक्तिमा कण्ठस्थ पारेर सुनाउने गरिन्थ्यो । बौद्ध धर्मलाई अभ्य प्रभावकारी बनाउन र प्रचार-प्रसार गर्न बौद्धमार्गीहरूले कलाको माध्यमद्वारा प्रस्तुत गर्न थालियो । जब लेखनकलाको शुरुवात् भयो, तब बौद्धमार्गीहरूले ग्रन्थहरू लेख्न थालियो । ती ग्रन्थहरूलाई अभ्य प्रभावकारी बनाउन चित्रहरू सहित कोरिन थालियो । ती सचित्र ग्रन्थहरूको साथ-साथै माटो, दुंगा, काठ र ढलौटका मूर्तिहरू पनि बन्न थालियो ।

आदिकालदेखि नै बौद्ध धर्म प्रधान भएको तथा महायान तथा बज्रयानको धेरै प्रभाव परेकोले नेपालमा बौद्ध धर्ममा चित्र र मूर्तिहरू धेरै बनेका छन् । बौद्ध धर्मावलम्बीहरू महायानअन्तर्गतका अभ्य अलौकिक तान्त्रिक बज्रयान भएकाले कलाकारहरूले आफ्ना कला साधनाबाट सबै बौद्ध देवदेवीलाई साकार रूप दिन सकेका छन् । त्यसकारण बौद्ध कलामा आदिबौद्धको रूपमा आएका वैरोचन, अक्षोभ्य, रलसम्भव, अमिताभ, अमोघसिद्धि साथसाथै बज्रधर, बज्रसत्त्व, बज्रदेवी, बज्रवाराही, हेरुक, चक्रसम्बर, योगाम्बर, महिषसम्बर, नैरात्मादेवी, विद्याधरीदेवी, खड्गजोगिनी, बज्रयोगिनी, तारा, अवलोकितेश्वर आदि छान्नन्द भूमि

देव-देवीहरू परिपूर्ण भएका छन् । यी बौद्ध देव-देवीहरूका चित्र र मूर्तिहरू अति सूक्ष्म तरिकाले विचार गरेर मात्र कलाकृति सृजना गरिएका छन् । चित्र तथा मूर्तिमा भावनाको साथसाथै लक्षण र गुणको पनि चित्रण गरिन्छ । धर्ममा विश्वास भएजस्तै सत्यता र यथार्थताको पनि सर्वगुण सम्पन्न हुने गरी चित्र तथा मूर्ति कोरेर प्रस्तुत गरिन्छ । कलाकारहरूले चाहे त्यो पुरानो वा नयाँ चित्र, मूर्ति होस् ती चित्र, मूर्तिहरूमा सर्वगुण सम्पन्न गरी साकार रूप दिने गछ्न । यही विशेष गुण नै नेपालमा बौद्ध धर्मको आफ्नै विशेषता हो ।

विशेष गरी २६०० वर्षअघि जन्मनुभएका शाक्यमुनि गौतम बुद्धले धेरै मानवको मन छुन सफल भएकोले गौतमबुद्धप्रति मानिसको मान, प्रतिष्ठा, श्रद्धा र भावना बढेको पाइन्छ । यसकारण बौद्ध कलाकारहरूले आफूसँग भएका साधनको उपयोग गरी चित्र र मूर्तिमा साकार रूप दिन सृजना गर्न थाले । नेपालका प्रत्येक विहारमा बौद्ध कलाको भण्डार आजसम्म पनि रहेको पाइन्छ । विहारहरूमा गौतम बुद्धको जीवनी लगायत जातक कथामा आधारित चित्र र मूर्तिहरू सृजना गरिए । प्रत्येक चित्र र मूर्तिमा नेपाली कलाको आफ्नै मौलिक शैली देखाइएको छ । त्यसकारण नेपालमा बौद्ध धर्म सँगसँगै नेपालको बौद्ध कला पनि उत्तिकै अगाडि बढन सकेकाले नेपालको बौद्ध कलामा धर्मको मुख्य देन रहेको छ ।

बौद्ध कलामा आधारित भएर कलाकृति सृजना गर्ने कलाकारहरूको कला पेशाको आधारमा जयस्थिति मल्लले नेपालमा विभिन्न जातिमा विभाजन गरी थरको विभाजन गरेका थिए । यिनीहरूले आ-आफ्नै माध्यमद्वारा बौद्ध कला सृजना गरेका हुन्छन् ।

सबैभन्दा पुरानो मानिन्छ । नेपाली धातुमूर्तिहरूको सम्पूर्ण संख्यामा बौद्ध धर्मसित सम्बन्धित मूर्तिहरू नै बढी संख्यामा पाइन्छन् । पाटन नै बौद्ध धर्म र कलाको मुख्य केन्द्र रहिरह्यो । धातुमा काम गर्ने कलाकारहरू अधिकांश बौद्ध धर्मालम्बी समुदायका हुन्छन् । पहिले विहारहरूका र आसपासका बौद्ध धर्मालम्बी समुदायका हुन्छन् । विहारहरूका र आसपासका बौद्ध धर्मालम्बी समुदायका हुन्छन् । विहारहरूमा धातुमा काम गर्ने चलन अहिलेसम्म

पनि बजाचार्य, शाक्य, चित्रकारहरूमा चित्र कोरिने कला केही मात्रामा भए पनि जीवित रहेको छ । काठमाडौं, पाटन र भक्तपुरका अनेक विहारहरूमा पनि विशेष पर्वअनुसार धातुका कलाकृतिहरू विहार बाहिर आँगनमा प्रदर्शित गरिन्छ । जुन बौद्ध धर्ममा आधारित तात्त्विक देव-देवीहरूको मूर्तिहरू पाइन्छ । नेपालमा बौद्धकलाको कलाकृतिको सृजना अटूट रूपमा अहिलेसम्म पनि अगाडि बढिरहेको छ ।

(लेखिका त्रिविवि, ललितकला क्याम्पसबाट चित्रकलामा स्नातक र हाल त्रिविविमा बौद्ध शिक्षा पोष्ट ग्राज्युट डिप्लोमा तहमा अध्ययनरत छिन् । बौद्ध अध्ययन समाज त्रिविविका कोषाध्यक्ष समेत रहेकी लेखिका पेशाले मा.वि. शिक्षिका र कार्टून लेखन र चित्रकारिता गर्दछन् ॥)

सब्बदानं धम्मदानं जिनाति

आषाढपुन्हिया न्यागू योग

- १) बौद्धिसत्त्वं महामायादेवीया गर्भय् प्रवेश यानाबिज्याःगु ।
- २) नीगुदैया उमेरय् राजकुमार सिद्धार्थ गृह त्याग यानाबिज्याःगु ।
- ३) तथागतं ऋषिपत्तन मृगदावनय् पंचवर्गीय भिक्षुपिन्त धर्मचक्र प्रवर्तन (प्रथम उपदेश) यानाबिज्याःगु ।
- ४) तथागतं श्रावस्तीइ तीर्थकरतय् त ऋद्धि प्रातिहार्यद्वारा दमन यानाबिज्याःगु ।
- ५) तथागतं थः मां महामायादेवीयात त्रायतिंस भुवनय् बिज्यानाः अभिधर्म देशना यानाबिज्याःगु ।



त्रिरत्न बुद्धशासन

संकलक : भिक्षु सुजनकीर्ति, वैंकक

रत्न भन्नाले धेरैजसो हिरामोति मणि
माणिक्यजस्ता धनसम्पत्तिलाई बुझिन्छ । तर
बुद्धशासनमा रत्न भन्नाले हिरामोति मणि आदि नभई
मनुष्य जगतलाई दुःखाट मुक्त पारी उद्धार गर्ने
अमूल्य रत्न भन्ने बुझिन्छ । त्यो रत्न त्रिरत्न हो ।
त्रिरत्न नै बुद्धधर्म हो । त्रिरत्नको गुणलाई राम्ररी
बुझी दैनिक जीवनमा लागू गरी सफल जीवन
बिताउनु नै मानव जातिको अमूल्य रत्न हो ।

त्रिरत्न भनेको ३ प्रकारका रत्न हुन् ।

१. बुद्धरत्न - चार आर्यसत्यलाई यथार्थ
रूपले बुझी सक्नुभएका

२. धर्मरत्न - बुद्धले दिनुभएको अमूल्य
उपदेशहरू

३. संघरत्न - बुद्ध उपदेशमा संतुष्ट भई
आचरण गर्नुहोस्तु

१. बुद्ध : बुद्धधर्मको संस्थापक तथा यस संसारलाई
राम्ररी बुझी बोध भइसक्नुभएका उहाँ हुनुहुन्छ । बुद्ध
दुई प्रकारका छन् (क) सम्बुद्ध अथवा सब्बञ्जु बुद्ध

दशबलज्ञान सहित बोधिज्ञान प्राप्त गर्नुभई
सर्वसत्त्वलाई अमूल्य उपदेश दिई जानुभएका बुद्ध
तथा तीन प्रकारका दुष्कर पारमितालाई पूरा गर्नुभएका
उहाँ हुनुहुन्छ । ती पारमिता हुन् :

(अ) पञ्जाधिक (प्रजामा श्रेष्ठ)

उहाँले बोधिज्ञानको प्रार्थना र अधिस्थान
मनद्वारा ७ लाख असंख्य कल्प, वचनद्वारा १ लाख
असंख्य कल्प र ४ लाख असंख्य कल्पसम्म भविष्यवाणी
गरिसक्नुभएका उहाँ बुद्ध हुनुहुन्छ ।

(आ) सद्धाधिक (श्रद्धाले श्रेष्ठ)

श्रद्धाले उहाँ बोधिज्ञानको प्रार्थना र अधिस्थान
मनद्वारा १७ लाख असंख्य कल्प, वचनद्वारा १८ असंख्य
ठान्डन्ड भ्रूजि

कल्प, ८ लाख असंख्य कल्पसम्म भविष्यवाणी
गरिसक्नुभएका उहाँ बुद्ध हुनुहुन्छ ।

(इ) विरियधिक (वीर्यवानले श्रेष्ठ)

उहाँ बोधिज्ञानको प्रार्थना र अधिस्थान
मनद्वारा २८ असंख्य कल्प, वचनद्वारा ३६ असंख्य
कल्प र १६ लाख असंख्यकल्पसम्म भविष्यवाणी
पश्चात् बुद्ध हुनुभएका उहाँ हुनुहुन्छ ।

ख) पञ्चेकबुद्ध

सम्बुद्धले भैं बोधिज्ञान प्राप्त गर्नुभई बुद्ध
हुनु तर कसैलाई नसिकाई आफूमात्र यो चार
आर्यसत्यलाई बुझी निर्वाण भई जानुहोने बुद्धलाई
पञ्चेकबुद्ध भनिन्छ ।

पञ्चेकबुद्ध हुनुहोनेले २ लाख असंख्य
कल्पसम्म विभिन्न पारमीलाई पूर्ण गरेपछि मात्र बुद्ध
हुनुहोन्छ ।

२. धर्म (Dharma) The teachings of the Bud-
dhas, law of Natural

धर्म वा धम्म भनेको प्राकृतिक नियम हो ।
प्राकृतिक नियम नै सत्यधर्म हो । त्यही सत्यधर्मलाई
सम्बोधिज्ञान पनि भन्ने बुझिन्छ । भगवान् बुद्धले
प्राप्त गर्नुभएको सम्बोधिज्ञानलाई उहाँले मनुष्य जाति
र देवतालाई दिनुभएको अमूल्य उपदेश नै बुद्धधर्म
हो । भगवान् बुद्धले मानव उद्धारको लागि दिनुभएको
उपदेश जम्मा गर्ने हो भने ८४,००० धर्मस्कण्ठ छ ।

उक्त ८४,००० धर्मस्कण्ठलाई ३ भागमा
विभाजन गरी अध्ययन गर्ने गरिन्छ ।

१. परियति २. पतिपत्ति ३. पतिवेध
१. परियति

परियति भनेको त्रिपिटक अध्ययन कार्य भनी
बुझिन्छ ।

त्रिपिटक नै बुद्धधर्मको मूल सार र पवित्र ग्रन्थ हो । त्रिपिटकको अध्ययन ३ भागमा विभाजन गरी अध्ययन गर्ने गरिन्छ ।

(क) विनयपिटक (vinaya pitaka)

विनयपिटक भनेको भिक्षु, भिक्षु तथा उपासक उपासिकाहरूको लागि आवश्यक विनय वा नियमको ग्रन्थ हो । यो ग्रन्थमा २१,००० धर्मस्कण्ठ संकलित छन् र ५ भागमा बाँडी अध्ययन कार्य गर्ने गरिन्छ । त्यो हो आ. पा. म. चु. प.

(ख) सूत्रपिटक (Sutta Pitak)

भगवान् बुद्धले गाउँघर, नगर, राज्य र कुनै व्यक्तिमाथि दिनुभएको अमूल्य उपदेशको संकलनलाई नै सूत्रपिटक भनिन्छ । यो ग्रन्थमा २१,००० धर्मस्कण्ठ संकलित छन् र ५ भागमा बाँडी अध्ययन गर्ने गरिन्छ ।

१. दीघ निकाय, २. मञ्जिकम निकाय,
३. अंगुत्तर निकाय, ४. संयुक्त निकाय, ५. खुद्दक निकाय

(ग) अभिधर्मपिटक (Abhidharma)

अभिधर्मपिटक अत्यन्त महत्वपूर्ण ग्रन्थ हो । भगवान् बुद्धले दिनुभएको उपदेशमध्येमा यो ग्रन्थमा मुख्य सार संकलित छन् । अभिधर्मलाई बौद्ध दर्शन (Buddhist Philosophy) पनि भन्ने गरिन्छ । यो ग्रन्थमा ४२,००० धर्मस्कण्ठ संकलित भई ७ भागमा विभाजन गरी अध्ययन गरिन्छ ।

१. धर्मसङ्गणि, २. विभङ्ग, ३. धातुकथा, ४. पुगल पञ्चति, ५. कथावत्यु, ६. यमक ७. पद्मान

२. पतिपत्ति : परियति धर्मको राम्रो अध्ययनपश्चात् बुझी सफल जीवनको लागि कुशल कर्म गर्नु नै पतिपत्ति हो । कुनै पनि क्रियाकलापलाई पतिपत्ति भनिन्छ । परियति अध्ययनपश्चात् बुद्धपरिषदले गर्ने कुशल कार्यलाई नै पतिपत्ति भनिन्छ । पतिपत्ति ३ प्रकारले विभाजन गरिन्छ ।

क. शील, ख. समाधि ग. प्रज्ञा

क. शील (Sila) Precepts : शील भन्नाले राम्रो

बानीबेहोरा हो । समाजको असल सदस्य बनाउनका लागि आवश्यक विनय वा नियमलाई नै शील भन्ने गरिन्छ । आजभोलि शील बुद्धधर्मअनुसार ४ प्रकारको छ । १. पञ्चशील २. अष्टशील ३. दशशील ४. भिक्षुशील । (भिक्षुणी संघ थेरवाद बुद्धशासनमा अन्त भइसकेको हुँदा महिलाहरू अष्टशील लिई वा दशशील लिई बुद्धशासनमा गृहत्यागी भई बस्ने गरिन्छ । जस्तै थाइलैण्डमा अष्टशील लिई बस्ने गर्दछ ।)

२. समाधि (Samadhi) Meditation : हाम्रो यो चञ्चल मनलाई च्यापी एउटै चीज वा एक आरम्भणमा राखी सम्पूर्ण क्लेशबाट मुक्त भई जाने कार्यलाई समाधि भनिन्छ । समाधिलाई ध्यान भनेर पनि चिन्ने गरिन्छ । यसरी चित्तलाई एकत्रित गर्ने ध्यानलाई समथ भावना भनी बुझिन्छ । समथ भावनाको मुख्य उद्देश्य नै चित्त शुद्धि पार्नु हो ।

३. प्रज्ञा वा पञ्जान्न (pannya) Wisdom : चार आर्य सत्यधर्मलाई बुझ्ने र यो संसारिक दुःखलाई काले एककिसिमको विशेष तरवारलाई प्रज्ञा भनिन्छ । प्रज्ञाको उत्पत्ति नै अविद्या रूपि अन्धकारको अन्त हो भने विद्या रूपि प्रकाशको ज्योति उत्पत्ति हुनु हो । प्रज्ञाले ज्ञानको आलोक देखाउनेछ । चार आर्यसत्यलाई छर्लङ्ग देख्नेछ । पञ्जा भनेको प्रज्ञा र प्रज्ञा नै ज्ञान रूपि ज्वाला हो । अविद्या रूपि अन्धकारलाई चिन्न गर्ने तप वा ध्यानलाई विपस्सना भन्ने गरिन्छ । विपस्सना भावना भनेको सत्य धर्म र चार आर्यसत्यलाई बुझ्न गरिने भावना हो । विपस्सना भावना नै संसारिक दुःखबाट मुक्त हुने बाटो हो भनी बुद्धधर्मले बताउँदछ ।

ग. पतिवेध : हामीले गरेको कुशल कर्म वा पतिपत्ति पालन गरेको फल नै पतिवेध हो । जस्तै समथ ध्यान गर्दा खा पञ्चनीवरणलाई दमन गर्दा प्राप्त हुने फल भान र अभिज्ञा र विपस्सना ध्यानभावना गर्दा चित्त सुद्धिबाट पाउने फल मार्गफल र निष्पादन हो । विपस्सना गर्दा पञ्चस्कण्ठलाई अनित्य दुःख अनात्म आदि देख्नेछ । यो संसारबाट सदाको लागि विदा

मागदछ निर्वाण हुनेछ । त्यसकारण परियति, पतिपत्ति र पतिवेद भनेको बुद्धधर्मको अमूल्य सार धर्म हो ।

३. संघ (Sangha) Buddhist community of at least [four] monks.

बुद्धधर्मको अर्को अमूल्य रत्न हो संघरत्न । संघ भन्नाले बुद्धको उपदेशअनुसार कुल धर्मको आचरण पालन गरी सरल र सुलभ जीवन व्यतित गर्नुहुने त्यागी (गृहत्यागी) श्रमण व भिक्षुको समूहलाई बुझिन्छ । यो सांसारिक दुःखबाट सर्वसत्त्वलाई मुक्त पार्न बुद्धका अमूल्य उपदेश बोकेर जनता (उपासक-उपासिका) समक्ष पुन्याउने हुलाकी उहाँहरू हुनुहुन्छ ।

संघलाई दुई प्रकारले बाँड्न सकिन्छ । ती हुन् :

क. अरिय (आर्यसंघ) ख. सम्मति

क. अरिय (आर्य संघ) Saintly person : अरिय वा आर्य संघ भन्नाले समथभावना गरी पञ्चनीवरणबाट मुक्त र विपस्सना भावना गरी यो हाम्रो पञ्चस्कन्धलाई अनित्य दुःख र अनात्मलाई सम्भकी चार आर्यसत्यलाई बुझी चार प्रकारका ज्ञान दर्शन विशुद्धि प्राप्त गर्नुहुनेलाई नै आर्य पुण्यल वा आर्यसंघ भन्ने बुझिन्छ । ज्ञान दर्शन विशुद्धि भनेको शील विशुद्धि आदि ६ वटा विशुद्धिबाट उत्पन्न हुने सोतापन्न सकृदागामी, अनागामी र अर्हतफल भन्ने बुझिन्छ । जस्तै बुद्धको समयमा भिक्षु हुनेहरूमध्येमा ८०% भिक्षु अर्हत्व प्राप्त थिए भने बुद्ध परिनिर्वाण पश्चात्का भिक्षु आनन्द आदि भन्ने बुझिन्छ ।

ख. सम्मति संघ (Sammati Sangha) : भगवान् बुद्धको उपदेशअनुसार कुशल कार्य र सत्यमार्गमा गई उच्चतम फल सोतापत्ति आदि प्राप्त गरी दुःखबाट मुक्त हुने अथवा निर्वाणको बाटो तिर लाग्ने पुगललाई सम्मति संघ भन्ने बुझिन्छ ।

सन्दर्भ ग्रन्थ :

१. अगुत्तर निकाय (थाई)
२. बुद्धशासनाको मूल रूप (थाई), निशा जेनकुल, संकलक
३. बुद्धपारमी, लेखक : आर्यन्त गुप्त (थाई)
४. Buddhism for young students Ven. Chuen Phangcham, Ph.d.

ठानन्द भूमि

यो सम्मति संघमा बुद्धधर्म प्रचारक भिक्षु श्रामणेर मात्र नभई उपासक उपासिक पनि यो सम्मति संघमा पर्दछ । अथवा चार बुद्धपरिषद् भिक्षु भिक्षुणी उपासक, उपासिकलाई नै सम्मति संघ भन्ने गर्दछ । (थेरवाद बुद्धशासनअनुसार भिक्षुणी संघ आजभन्दा २००० वर्ष पहिले नै अन्त भइसकेको हुँदा भिक्षुणीको ठाउंमा अष्टशील लिई वस्त्रे महिला (थाइलैण्डमा) दशशील लिई वस्त्रे महिला (श्रीलंका र बर्मामा) लाई भन्ने बुझिन्छ ।

यो सम्मति संघले बुद्धधर्मको अध्ययन दुई प्रकारबाट गर्ने गरिन्छ ।

१. विपस्सना धुर २. ग्रन्थ धुर

१. विपस्सना धुर : ध्यान भावना गरी अनित्य दुःख अनात्मलाई बुझेतिर लाग्ने कामलाई विपस्सना धुर भनिन्छ । यो पञ्चस्कण्ठलाई अनित्य दुःख अनात्मा भनी बुझेलाई विपस्सक भनी भनिन्छ । बुद्धशासनको अनुसार उच्चतम फल वा दुःखबाट मुक्त हुने बाटो नै विपस्सना ध्यान भावना हो ।

२. ग्रन्थ धुर : त्रिपिटकलाई राम्ररी अध्ययन गरी सम्भकी बुझी दैनिक जीवनमा प्रयोगमा ल्याउने कामलाई ग्रन्थ धुर भनिन्छ । ग्रन्थ धुर भन्नाले त्रिपिटकलाई जान्ने बुझे अरूलाई कुशल धर्म सिकाउनेलाई भनिन्छ । आजभोलि धेरैजसो विपस्सना धुरमाभन्दा ग्रन्थ धुरमा बढी बुद्धशासनको अध्ययन गर्ने गरिन्छ ।

त्यसकारण बुद्धशासनको मूल रूप नै त्रिरत्न बुद्ध, धर्म र संघ हो । त्रिरत्नको शरण जानु नै सुन्दर जीवनको सुरुवात गर्नु हो । त्रिरत्नलाई राम्ररी अध्ययन गरी बुझी यो सांसारिक दुःखबाट मुक्त हुने कुशल मार्गमा लाग्नुस् र जीवनको सान्धर्विक सत्य र अटल सुखलाई प्राप्त गर्नुस् ।

“कतज्ज्ञ सुकृतं सेय्यो”

निरत

सम्मानबुद्धि
बुद्धरत्न
पचाचकबुद्धि

पूर्ण पारमी	मत	वचन	वापरी	पूर्ण पारमी
पञ्जाधिक	७	९	४	?
सद्धाधिक	१४	१८	६	असंख्य
विरयधिक	२८	३६	१६	कल्प

परिषति पतिपति

वित्य
२१,०००
आ.पा.म.चु.प

शील
५,५,१०
२२७

समाधि
२१,०००
दी. म स अ. खु

समथ
४२,०००
सं.वि.धा.पु.क.य.प

मार्ग
फल
निर्वाण
अभिधाम
पञ्चा
विपस्सना

परिषति पतिपति

वित्य

शील

समाधि

समथ

मार्ग

फल

निर्वाण

संघरत्न
सम्मति

अरिय

उपासक

उपासिका

श्रामणेर
श्रामणेरी

भिक्खु
(भिक्षु)

भिक्खुनी
(भिक्षुनी)

भिक्खु

सोतापति
सकृदागामी

अनागामी
आहंत

भक्त

अभिज्ञा

बुद्धपरिषद्

धूर २

ग्रन्थार

* आ. = आदिकम्म, पा. = पाचित्य
म. = महावार्ग, चु. = चुलवर्ग
प. = परिवारवर्ग

** दी. = दीघनिकाय, म. = मञ्जिकमनिकाय
सं. = संयुक्त निकाय, अ. = अंगतरनिकाय
खु. = खुदकनिकाय

*** स. = धर्म संराणी, वि. = विभाष
धा. = धातुकथा, पु. = पुगल पञ्चति
क. = कथावाच्य, य. = यमक, प. = पट्टन
आनन्द भूमि

मियतगामया अगिंगथः !

बुद्धरत्न शाक्य 'क'

सुचुसे पिचुसे चंगु शहर
बौद्ध भिक्षुपिनि श्रद्धाया लहर
यव्व त्यागिपि समुदायया प्रहर
जुयाक्यंगु अगिंगथःया नगर ।

न्याबले थें व स्वांयापुन्ही
महोत्सव यायेगु ज्याभवःया न्हि
फर फर सनिगु बौद्ध ध्वाँय्
बँय् कुत्केगु फय् वःगु न्हि ।

उल्लास बिनाश जक मखु अन
गुलि गथे छु जुल ? महानाश नं
पुण्य अनुमोदन शासनया निति
स्वयाःगुलि वन अन सासः सिति ।

यां सुचंया ई अन ज्वीवं
न्यनेत व ई व्वाँय् जनगण
न्यन्यं फुकसिया मनं
वल गजाःगु अन शासन हानं ?

सी भिं म्वाये मभिंगु शासनया निति
जुल विरोध विद्वत्या महति महति
प्यंगु दिशाय् यंकिगु प्यकालं पति
विल भिक्षुपिसं जीवन दागबति ।

हिखबिया मू मन्त अन
मन्त आकाश धरति किचः सूर्योया नं

त्वने मज्यूगु सागरया लः तक नं
थीतक नं मजीक व्यन शक्ति हानं ।

इच्छा मखु मनूया म्वायेगु अन
त्वयेकेगु न्याय निभाः दे सकभन
स्वैत गुबलय् छु ज्वी गन ?
न्हिं चिन्ता सुपाँय् सर्गया नं ।

थः धयापि अन सुया गुलि फुत ?
जः धयापि अन सुया गुलि तन ?
कायेफुगु मदुनि ल्याःचाः विज जनं
मन गुलि जुल नाश थौतक नं ।

विश्व विजयीया शक्ति ज्वनाः
गिद्ध मिखा अंग अंगय् घानाः
बोया वःम्ह अन भंगःयात
बिसिकल प्यकालया ज्योति दनाः

हिले धुक्कल यव्व रूप छंगु
वने धुक्कल यव्व ई छंगु
मवानिगु छगु जक सत्य छंगु
स्तव्य निशब्द सः दुबिनाच्चंगु

म्हासुगु बस्त्र मि जुयाः च्याना व्यंगु
पीदंया लुमन्ति भावाज्जलि जिगु

शत्रुले मानिसलाई जति हानि पुन्याउँछ त्योभन्दा धेरै हानी कुमार्गमा लागेको चित्तले पुन्याउँछ ।
त्यसैगरी सुमार्गमा लागेको चित्तले बाबु, आमा र कुटुम्बले समेत गर्न नसक्ने उपकार मानिसलाई
गर्दछ ।

(चित्त वर्ग) ४२, ४३

श्रीलंकाको संस्कृति : युक भूलक

हिन्द महासागरको बीचमा अवस्थित रहेको एक मित्राष्ट्र टापु हो श्रीलंका । श्रीलंकाको क्षेत्रफल ६५,६१० वर्ग स्क्वा.कि.मि. छ । त्यहाँ १८.० मिलियन जनसंख्या रहेको छ । नेपालीहरूले श्रीलंका रावणको देश भनेर चिन्ने गर्दछ । तर रावण को हो ? राम को हो ? त्यहाँका जनताहरूलाई जात छैन । रामको त कुनै नाम निशाना नै थिएन । तर रावणको नाममा एउटा भरना, एउटा गढ सुन्न पाइन्छ । साहित्यको वर्णनानुसार हम्बन्तोट रावणको विशाल मूर्ति निर्माण गरी राखिएको उल्लेख छ ।

श्रीलंकाको राजधानी पहिले कालोम्बो नै थियो । भूतपूर्व स्व. राष्ट्रपति जे.आर. जयवर्धनले कोलम्बोको सद्वा श्री जयवर्धनपुर कोट्टेलाई राजधानी घोषणा गरिएको थियो । हाल त्यसलाई नै राजधानी मानिन्छ । विश्वका प्रमुख रूपमा प्रचलित धर्महरू बुद्धधर्म हिन्दू, क्रिस्टियन र इस्लाम मान्ने सबै धर्मावलम्बीहरू बसोबास गर्दैन् श्रीलंकामा । यी चार धर्ममध्ये सबभन्दा बढी बुद्धधर्म मान्नेहरू छन् । ६९ प्रतिशत बौद्ध धर्मावलम्बीहरू छन् भने १५ प्रतिशत हिन्दूहरू छन् । त्यस्तै क्रिस्टियन धर्म मान्नेहरू ८ प्रतिशत छन् भने इस्लाम धर्मावलम्बिहरू पनि ८ प्रतिशत छन् । बौद्धहरूको हावी भएकोले त्यहाँको राष्ट्र धर्म बुद्धधर्म हो तर त्यहाँ धर्म निरपेक्ष लागू गरिएको छ । राष्ट्रले सबै धर्मको रक्षा र संवर्धन गर्ने, सबै धर्मलाई समानताको व्यवहार गर्ने गरेको पाइन्छ ।

जातिगत रूपमा सिंहली ७४ प्रतिशत, तामिल १८.१ प्रतिशत, मुस्लीम ७.१ प्रतिशत, अन्य ०.८ प्रतिशत रहेका छन् । सिंहल, तामिल (देमल), अंग्रेजी त्यहाँ बोल्ने भाषाहरू हुन् । ती तीनै भाषालाई राज्य भाषाको रूपमा लिइएको छ । श्रीलंकाको

- दीपंकर श्रेष्ठ 'बीरेन्ट', कीर्तिपुर साक्षरता ८९.१ प्रतिशत रहेको छ । दक्षिण एसियाकै उच्च दरको साक्षरता श्रीलंकामा रहेको छ । यो भयो श्रीलंकाबारे सामान्य जानकारी ।

संस्कृत धेरै जसो धर्मबाट निर्माण भएको हुन्छ । श्रीलंकामा बुद्धधर्म मान्नेहरूको बाहुल्यता रहेको छ । त्यसैले त्यहाँको संस्कृतिले पनि बौद्ध गतिविधि नै प्रतिविम्बित गरिन्छ । जन्मदेवि मरणसम्म के कस्तो क्रियाकलाप अनुगमन गरिन्छ हेरौ । बच्चा जन्मने समय नजिक भएपछि आफै घरमा केही बौद्ध भिक्षुहरू बोलाई अंगुलिमाल परित्राण सूत्र पाठ गराइन्छ । अंगुलिमाल सूत्र पाठ गराउँदा गर्भवती र जन्मिने बच्चालाई निर्विघ्न हुन्छ, प्रसव वेदना कम हुन्छ, बच्चा पाउन सजिलो हुन्छ भन्ने धार्मिक विश्वास तिनीहरूमा छन् । बच्चा जन्मेपछि भात खुवाउने, नाम राख्ने, अक्षर पढाउने आदि हरेक गतिविधिमा भिक्षुहरूको संलग्नता गराइन्छ । श्रीलंकामा ब्रतवन्ध, बेलविवाह, सूर्यविवाह (गुफा राख्ने) गर्ने चलन छैन । श्रीलंकामा प्रेमविवाह होस् या मागिविवाह होस् कानूनी रूपमा दर्ता गराउनुपर्छ । बौद्धहरू आफूले विवाह गर्दा भिक्षुहरूबाट परित्राण पाठ गराई आफ्नो दम्पत्ति जीवनलाई आशिर्वाद मार्गदर्शन ।

श्रीलंकामा कोही मरेमा नेपालमा जस्तो एकै दिनमा दाहसंस्कार गरिदैन । त्यहाँ तीन चार दिन घरमा नै राख्नुको कारण सबैले त्यस मृतकलाई अन्तिम श्रद्धाङ्गलि गर्न पाओस् भन्ने विचारले हो । पछि भिक्षुहरूबाट पांशकुल सिद्ध गराई अन्तिम दाहसंस्कार गरिन्छ । कसै-कसैले मृत शरीरलाई गाड्ने पनि गरिन्छ । तर प्रायः धेरैजसोले पोल्ने नै गर्दछ । श्रीलंकामा जो कोही मरे पनि मृतपेटिमा राख्ने गरिन्छ र त्यस पेटिका साथै जलाउने वा गाड्ने गरिन्छ ।

व्यक्ति मरेको छ दिनमा एक जना भिक्षु बोलाई मृत्युबारे र जीवन अस्थिरताबारे प्रवचन गराउने चलन छ । भोलिपल्ट भिक्षुहरूलाई भोजन दान गरी त्यसबाट प्राप्त भएको पुण्य त्यस मृतकको नाममा छोड्ने गर्दछ । नेपालमा श्राद्ध गरी पिण्ड दिएजस्तै । तीन महिना, छ महिना र वर्षांपिच्छे त्यसरी मृतात्मालाई पुण्य प्रदान गरिन्छ । नेपालमा जस्तो जुठो बार्ने, किया बस्ने बर्खि बार्ने आदि चलन भने श्रीलंकामा छैन ।

श्रीलंकामा नयाँ वर्ष ठूलो चाडपर्वको रूपमा मनाइन्छ । त्यहाँ जनवरी १ तारिखमा किष्टियनहरूले नयाँ वर्षको रूपमा मनाइन्छ । अप्रिल १४ तारिख बैशाख १ गते बौद्ध धर्मावलम्बिहरूले ठूलो रूपले नयाँ वर्ष मनाउँछन् । त्यसबेला हाम्रो बडादौंजस्तो हुन्छ । कामकाजको लागि घरबाट टाढा गइरहेका सबैजना आ-आफ्नो घर फर्किन्छन् । हरेक घरमा आफ्नो क्षमताअनुसार मिठाईका परिकारहरू बनाइन्छ । घरका स्वै परिवार मिली रमाइलो पाराले नयाँ वर्ष मनाइन्छन् । टाढा टाढा रहेका आफन्तहरूकहाँ मिठाई लिएर आशिर्वाद माग्न जान्छन् । नेपालमा दैशैको बेला टीका थाप्न जाने जस्तै । नयाँ वर्षको आरम्भपछि पहिलो पटक लेनदेन गर्ने, खानेकुरा खाने, नुहाउने, कामको लागि प्रस्थान गर्ने यी सारा काम शुभ मुहुर्तअनुसार नै गरिन्छ । डिसेम्बर ३१ तारिख र अप्रैल १३ तारिखको राती १२ बजे बारुड, पटाका आदि पड्काएर नयाँ वर्षलाई स्वागत गर्ने गरिन्छ ।

बौद्धहरूको बाहुल्यता भएको देश भएर श्रीलंकामा पूर्णिमाको ठूलो महत्त्व राख्छन् । त्यसमा पनि बैशाखपूर्णिमा प्रमुख मानिन्छ र अति भव्यताका साथ मनाइन्छ । त्यो दिन हरेक विहारमा दिनभरि नै धार्मिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको हुन्छ । त्यस्तै शहरका ठाउँ-ठाउँमा बुद्ध चरित्र र जातककथाहरू अंकित गरी तोरण बनाई फिलिमिलि बत्ती बालिएको हुन्छ । ती तोरणहरू हेर्न मानिसहरू रातभरि यताउता

ठानन्द भूमि

डुल्छन् । त्यस्तै ठाउँठाउँमा निःशुल्क खाना खुवाइन्छ । प्रत्येक घर-आँगनमा पनि फिलिमिलि बत्ती बालिन्छ । नेपालमा तिहारको बेला बत्ती बाले जस्तो । बैशाखपूर्णिमाको उपलक्ष्यमा गरीब गुरुबाहरूलाई लत्ताकपडा, खानेकुरा, बिरामीहरूलाई औषधि आदि परित्याग गर्ने गरिन्छ ।

जेष्ठपूर्णिमा पनि एक महत्त्वपूर्ण पूर्णिमाको रूपमा श्रीलंकाबासीहरू मनाउँछन् । त्यहाँ बुद्धधर्मको प्रचार जेठ पूर्णिमाको दिनदेखि भएको थियो । उहिले जम्बूद्वीपका महाराजा धर्माशोकका पुत्र महेन्द्र भिक्षु भई श्रीलंकामा धर्म प्रचारको लागि जेठपूर्णिमाको दिन त्यहाँ पुग्नुभएको थियो र बुद्धधर्मको बारे चिनाउनुभएको थियो । वहाँको गुणलाई सम्फेर ठाउँ ठाउँमा वहाँको प्रतिमा बनाई रथमा राखी जात्रा गर्ने गरिन्छ । कतै कतै ठाउँमा तोरणहरू पनि खडा गरिन्छ ।

असारपूर्णिमा अर्को विशेष महत्त्व बोकेको पूर्णिमा हो श्रीलंकाबासीहरूलाई । त्यस दिनको उपलक्ष्यमा क्याण्ड भन्ने सुन्दर नगरमा ठूलो जात्रा लाग्ने गरिन्छ । त्यो जात्रा हेर्न देश-विदेशबाट थपै दर्शकहरू भेला हुन्छन् । त्यस जात्रामा भगवान् बुद्धको अस्थिधातु स्वरूप रहेको दन्तधातु विशेष रूपले सजाएको हातीमाथि राखी नगर परिक्रमा गराइन्छ । त्यस जात्रामा श्रीलंकाका, संस्कृति भलिक्ने ठाउँ-ठाउँको विभिन्न नाचहरू पनि प्रस्तुत गरिन्छ । थरिथरिका बाजा-गाजाहरू बजाई, गीत गाउँदै नाच्दै नगर परिक्रमा गरिन्छ । भगवान् बुद्धको दन्तधातु एक विशेष दरवारमा राख्ने गरिन्छ, त्यस धातुको हेरचाह र सुरक्षाको लागि छुट्टै समूह हुन्छ ।

अहिले विश्वको सबभन्दा पुरानो बृक्ष श्रीलंकामा रहेको छ । त्यस बृक्षलाई बोधिवृक्ष भनिन्छ, जुन भगवान् बुद्धले बोधिज्ञान प्राप्त गर्दा बहाँलाई त्यस बृक्षले छाँया दिएको थियो । त्यस बोधिवृक्षको दाहिने अंकुर धर्माशोकका सुपुत्री भिक्षुणी संघमित्ताले

श्रीलंका ल्याएको थियो । त्यो वृक्ष अहिले पुरानो नगर अनुराधापुर भन्ने ठाउँमा अवस्थित छ । श्रीलंकाको राष्ट्रिय सम्पत्ति स्वरूप ती दन्तधातु र बोधिवृक्षलाई मानेको छ र त्यसको संरक्षण र संवर्धनको लागि श्रीलंका सरकार संघै तत्पर रहेको छ ।

बौद्धहरूले पूर्णिमालाई महत्त्व दिएजस्तै हिन्दूहरूले दीपावली र शिवरात्री पूजाआजा साथ मनाउँछन् । क्रिष्णनहरूले डिसेम्बर २५ तारिखका दिन उत्सवाकारले मनाउँछन् । मुस्लिमहरूले आफ्नो धर्मानुसार महत्त्वपूर्ण मानिने दिनहरू धार्मिक पर्वको रूपमा मनाउने गरिन्छ ।

श्रीलंकाको प्रमुख खाना दाल, भात तरकारी नै रहेको छ । तर खुर्सानी र गुलियो बढी खाने गर्दैन् । लुगामा आइमाईहरू सारी र ब्लाउज लगाउने गर्दैन् भने लोगनेमानिसहरू लुंगी र सर्ट राष्ट्रिय पोशाक स्वरूप लगाउँछन् । श्रीलंका पर्यटनको लागि प्रसिद्ध देश हो । सुन्दर पुराना तथा आधुनिक शहरहरू, दर्शनीय चिया बगान, नरिवल र रबरका रूखहरू, चित्ताकर्षणीय नदी-नाला र झरनाहरू मनमोहनीय समुद्री किनारहरूले श्रीलंका शोभनीय बनेको छ । श्रीलंका चिया र हिरामोतिको लागि पनि विश्वप्रसिद्ध छ ।

हृदयोद्गार

कौम ने पैगामे गौतम की जरा परवाह न की ।
कद्र पहचानी न अपने गौहरे एक दाना की ॥
आशकार उसने किया जो जिन्दगीका राज था ।
हिन्दको लेकिन ख्याली फलसके पर नाज था ॥
शमाए हक्से जो मुनब्बर हो, वह यह महफिल न थी ।
बारिसे रहमत हुई लेकिन जमी काबिल न थी ॥
आह ! शूद्र के लिए हिन्दोस्ता गम खाना है ।
दर्द इन्शानी से इस बस्तीका दिल बेगाना है ॥
बरहमन सरशार हे अब तक मए पिन्दार मे ।
शमाए गौतम जल रही है महफिले अगियार मे ॥

प्रसिद्ध उर्दू कवि इकबाल

अर्थात्

राष्ट्रिया जनतां गौतम बुद्धयागु सन्देशयात छुं वास्ता मयात । इमिसं अमूल्यगु रत्न छगाथागु महत्त्व स्मृतिसिल । भगवान् बुद्ध जीवनयागु रहस्ययात उलाः क्यनाबिज्यात । परन्तु भारतं थःगु अवास्तविक दर्शनशास्त्रस अभिमान यानाच्चन । थ्व व सभा मखु गुगु कि सत्ययागु मतजलं आलोकित ज्वी । अनुकम्पायागु वा गात परन्तु वं उकियात योग्य मजुल । अहो ! शुद्रतय्या लागी भारत दुखया खानि जुयाच्चंगु दु । थन च्चपि मनूतय्के मानवीय अनुकम्पा नाममात्र हे नं मदु । थन ब्राह्मण आःतक्क न अहंकारयागु मदिरास चूर जयाच्चन । गौतम बुद्धयागु प्रदीप च्यानाः ला च्चंगु दु परन्तु मेपिनिगु सभास वनाः ।

Buddhism The Science of Peace

- Dr. Ganesh B Mali

Mr. Gerard du Pre, President, Scientific Buddhist Association, London, has written a series of articles showing how the Buddhist philosophy of Anicca (Impermanence), Dukkha (Suffering) and Anatta (ego-less-ness) blends with modern science with remarkable clarity. These articles are published in a book entitled 'Buddhism and Science' edited by Buddhadasa P. Kritisinghe*, who has also written several articles on the same issue. These writers have done a great service to humanity.

The major points that these writers have made in their articles are as follows :

1. Whereas other religions believe that there is knowledge beyond the human ability to experience, Buddhism deals with the same knowledge as science which is humanly accessible.
2. Buddha subjected all informations to searching logical analysis and observed his own experiences with detachment and ruthless honesty. He was prepared to shed off traditional approaches that did not work.
3. Buddhism shares this down to earth attitude, spirit of free enquiry combining of logical theory and acute observation.
4. Buddhism is not a religion, or a philosophy but a science - a science of experiences.
5. Buddhism and introspective psychology cover exactly the same ground and have exactly the same actual or potential scope.
6. Prince Siddhartha discovered a cure for mental disorder. If Nirvana is what the Buddhists claim it is, then it is a universal

standard of mental health. Buddhism can become worldwide treatment for common mental disorder for all people regardless of their faults and beliefs.

The basic characteristics of science are : 1) objectivity and critical reasoning, 2) explanation of events on the basis of down-to-earth causes and effect relationship, 3) establishment of theories on the basis of experimental evidences, and 4) application of the scientific problem-solving method to solve problems. The points made by the learned writers and the life and teachings of Buddha himself testifies the scientific nature of Buddhism. The word Dhamma in Buddhism means Truth and the Awakened Person (Buddha) discovered truth through scientific reasoning.

In fact, Buddhism is more or less a universally applicable science of the mind rather than a religion based on blind faith, and Buddhists are more or less scientists of the mind rather than religious fanatics. The very words Buddhhi, Bodha, Bodhi and Buddha implies that in Buddhism there is critical reasoning and awakening from ignorance through reasoning and realisation of the right view of things.

Buddhism is rooted in the spirits of free enquiry and finding out the truth for oneself irrespective of the traditional beliefs. Hence Buddhism is a revolt against wrong traditional views howsoever sacred they may be regarded by the ignorant folks. The life and works of Buddha himself is testimony of this fact.

Religions based on wrong blind faiths tremble against the discoveries of modern science. Christianity, for example, dreaded Darwin more than Satan himself. Modern psychology that regards mind as a transient, fluctuating, selfless on-going mechanism is more in tune with Buddhism than with any other religion.

Long before science developed and the term scientific method was coined, Buddha applied this method to solve the problem of human suffering and to explain the life process on earth. Although science was still in its infancy to throw light on the process of life or the universe, the method that Buddha applied to solve the problems was perfectly scientific. Buddha applied the principle of cause and effect relationship to explain the events of every day life. The principal of causality is the basic bond that unites Buddhism with science.

The ultimate in Buddhism is liberation through the right view of things (*samma ditthi*) and the utmost effort put by Buddha was as much in unlearning the wrong view of things as in learning the right views. The basic triad of Buddhism - viz, 1) all is impermanent 2) all is suffering and 3) all is devoid of self - becomes so clear if one just removes the coloured traditional glasses off the eyes and looks straight into the nature of things.

After hearing the discourses of Lord Buddha, People used to exclaim: as if there is sudden realisation of the true nature of things, as if someone has thrown light over their mind, as if their ignorance has been dispersed, as if someone has put upright their inverted vision ! Blind faith on a saviour ; the centre of the whole approach is truth and not Buddha. In the days of Buddha people used to take refuge in Buddha, Dhamma and Sangha for the sake

of deliverance from ignorance and not for the sake of the favour of Buddha. Buddha is simply the one who knows, Dhamma is the truth that Buddha knows and Sangha is the community of those who follow the path of truth.

The life and works of the Buddha is a testimony of the fact that when one realises the truth about suffering and looks upon the suffering humanity, one's mind become filled to the brim with limitless loving compassion (maha karuna) for the suffering world and this force drives one to act for their welfare. This is how truth is related to the good actions of the one who knows the truth. Buddhism does not lead one to "truth supreme and rest humbug" kind of view, it does not lead one to perform tapa in the Himalayas while the world is on fire. This is because Buddhism is a science of experiences within the world and not a quest for something beyond it. Buddhism has got nothing to do with something beyond.

In the modern world of science and technology, Buddhism, in its true essence, devoid of the superstitious debris that it has gathered though the centuries, can serve as the relief base for the troubled world. People can acquire balance of mind and peace through meditations and acquisition of right view of things, and they can apply their findings in their own daily life and for the welfare of living beings on earth !!!

Blessed is Nepal, the land of Buddha's birth and blessed are we, his countryfolks. On the auspicious occasion of Vaisakha Purnima. Let OK of us resolve to keep our mind free from blind beliefs and superstitions and to follow resolutely the noble path that leads to the scientific truth that Buddha has discovered to save us from ignorance and suffering. Please be to all through buddhims !

बौद्ध गतिविधि

१) काठमाडौं। आनन्दकुटीविहार स्वयम्भूमा प्रत्येक पूर्णिमामा ऐ जेझपूर्णिमामा पनि धार्मिक कार्यक्रम सुसम्पन्न भएको छ ।

यही जेठ २४ गते बुद्धवारका दिन “ज्याःपुन्ही”को उपलक्ष्यमा भिक्षु कुमार काशयप महास्थविरको प्रमुखत्वमा बुद्धपूजा, शील प्रार्थना र धर्मदेशनादि कार्यक्रम सुसम्पन्न गरिएको छ । उक्त धार्मिक कार्यक्रममा सहभागी हुनुभएका भिक्षुहरू, अनगारिका गुरुमाहरूलाई आनन्दकुटी दायक सभाको आयोजनामा भोजनदान गर्नुभएको थियो । त्यसपछि सबै उपासक उपासिकाहरूलाई पनि भोजन प्रदान गरिएको थियो । सबैलाई त्यसदिन जलपान र भोजन गराउने दाताहरू बालाजुका उपासक उपासिकाहरू थिए ।

२) काठमाडौं स्वयम्भूस्थित आनन्दकुटी विहारमा गत जेठ १९ गते घटेको अप्रत्यासित र बकल्पनीय हृदयविदारक घटनाबाट स्वर्गीय हुनुभएका श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव, श्री ५ बडामहारानी ऐश्वर्य राज्यलक्ष्मीदेवी शाह, श्री ५ महाराजाधिराज दीपेन्द्र वीरविक्रम शाहदेव, श्री ५ अधिराजकुमारी श्रूतिराज्यलक्ष्मी देवी शाह (राणा) सहित राजपरिवारका अन्य सदस्यहरूको सुचित र निर्वाण कामना गर्दै आनन्दकुटी विहार गुठी र आनन्दकुटी दायक सभाको संयुक्त आयोजनामा यही जेठ ३० गते सोमवारका दिन शोकसभा सम्पन्न गरिएको छ । उक्त बेला उपस्थित भिक्षुहरूबाट, उपासक-उपासिकाहरू र उपस्थित अरू महानुभावहरूबाट मौसूफहरूको प्रतिमामा फूल-धूपबती आदि चढाई आ-आफ्नो श्रद्धाङ्गलि व्यक्त गरेका थिए । भिक्षुहरूले परित्राण पाठ सम्पन्न गरी मौसूफहरूको निर्वाण कामना गरिएको थियो भने अन्तमा पुण्यानुमोदन गरी सबैले मौसूफहरूको निर्वाण कामना गरेका थिए ।

३) अब-

यसरी मौसूफहरूप्रति श्रद्धाङ्गलि व्यक्त गर्दै मौसूफहरूको सुगति र निर्वाण कामना गर्दै शोकसभा र श्रद्धाङ्गलिसभा सम्पन्न गरेका अन्य बौद्धविहार र बौद्ध स्थानहरूको समाचारहरू पनि प्राप्त भएको छ । तीमध्ये, विश्वशान्तिविहार, गणमहाविहार, संघारामविहार, शास्त्रसंहितविहार, सुगन्धिविहार सुलक्षण कीर्तिविहार, धर्मोदय सभा आदि हुन् ।

जनान्द भूमि

२५४५ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा अधिराज्यभरि मनाइएको विभिन्न बौद्ध उत्सवहरूको थप विवरण प्राप्त भएको छ ।

३) तानसेन, पाल्या । २५४५ औं बुद्धजयन्ती समारोह मूल समितिको आयोजनामा पाल्या तानसेनमा विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन भएको समाचार छ ।

उक्त समितिका अध्यक्ष श्री कृष्णप्रसाद शाक्यको अध्यक्षतामा वैशाख २० गतेदेखि २४ गतेसम्म विभिन्न बौद्ध विहार र स्थानहरूमा बुद्धपूजा, परित्राण पाठ, शान्ति पदयात्रा, प्रवचन, प्रतियोगिता, ज्ञानमाला भजन, धर्मदेशना, नगर परिक्रमा र विरामीहरूलाई फलफूल वितरण आदि कार्यक्रमहरू सुसम्पन्न गरिएको छ ।

आनन्दविहार, महाचैत्यविहार, आदि विहारहरूमा उक्त धार्मिक उत्सवहरू सम्पन्न गरिएका थिए । त्यसै टक्सारमा बौद्ध हाजिरीजवाफ प्रतियोगिता र पाल्या अस्पतालमा फलफूल वितरण कार्य सम्पन्न गरिएको थियो । सन्तोक बुद्धविहार मगर गाउँमा पनि बुद्धपूजा आदि धार्मिक कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको थियो ।

४) विर्तामोड । भिक्षु श्रामणेरहरूको सहभागितामा बुद्धजयन्ती मनाइएको यो प्रथम अवसरमा भापा जिल्लाको विर्तामोडमा पूजापाठ, शान्ति पदयात्रा, प्रवचन आदि धार्मिक कार्यक्रमको आयोजना गरिएको समाचार छ ।

२५४५ औं बुद्धजयन्तीको त्यस अवसरमा धर्मोदय सभा शाखा विर्तामोडको सभाकक्षमा बिहानदेखि बुद्धपूजा तथा धर्मदेश नादि कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको थियो । श्रा. सुनीतले पञ्चशील प्रदान, श्रा. सुजातले बुद्धपूजा गराउनुभएको उक्त कार्यक्रममा भिक्षु बोधिज्ञानले धर्मदेशनाको क्रममा आफ्ना सन्तातिहरूलाई भवित्यमा असल चरित्रका व्यक्तित्व निर्माण गर्न सानै उमेरदेखि बुद्धको शिक्षा अध्ययन गराउनुपर्ने कुरामा जोड दिनुभएको थियो ।

त्यसपछि विश्वशान्तिको कामना गर्दै विर्तामोडवासीहरूको एक ठूलो समूहले शान्तिपदयात्रा गर्दै शहर परिक्रमा गरी अन्तमा बौद्ध सभामा परिणत भयो । उक्त सभामा भिक्षु बोधिज्ञान र रिमोङ्गे गुरु खेनरोव योन्तेनले प्रवचन-सम्बोधन गर्दै बुद्ध एक मार्गदर्शक हुने र आ-आफ्नो उन्नति र अभिवृद्धिको लागि आ-आफूले नै सचेत

भएर अगाडि बहनुपर्दछ, बुद्धको उपदेशलाई व्यवहारमा उतार्नुपर्दछ भनी भन्नुभएको थियो ।

५) विराटनगर । २५४५ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा विराटनगरमा सप्ताहव्यापी उत्सव मनाइएको छ । अनगारिका कुसुम र रमावति गुरुमाद्वयको प्रमुख आतिथ्यमा सम्पन्न उक्त उत्सवमा निबन्ध, चित्रकला, हाजिरीजबाफ प्रतियोगिताहरूका साथै बुद्धपूजा धर्मदेशनादि कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो ।

नयाँ निर्माण भइरहेको बुद्धविहारमा २३ गते सम्पन्न भएको धार्मिक कार्यक्रममा भिक्षु धर्मवेशबाट शील प्रार्थनापछि बुद्धपूजा सम्पन्न गरी कुसुम गुरुमाले धर्मदेशना गर्नुभएको थियो । उक्त दिन दिउँसो एक प्रवचन गोष्ठी आयोजना गरी विभिन्न संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरूले प्रवचन दिनुभएको थियो । साँझ शान्तिदीपयात्रा गरी नगर परिक्रमा गरिएको थियो ।

बुद्धपूर्णिमाका दिन विहानैदेखि संचालित धार्मिक कार्यक्रममा भिक्षु धर्मवेशबाट शील प्रार्थना र पूजापछि कुसुम गुरुमाले धर्म देशना गर्नुभएको थियो । उपमहानगरपालिकाका भेयरज्यु र उक्त विहार निर्माण गर्न जग्गा प्रदान गर्नुहुने दाता श्री चिरञ्जिवी दाहालज्यूहरूको पनि उपस्थिति रहेको उक्त सभामा बुद्धविहार, विराटनगरका अध्यक्ष श्री धर्मबहादुर हलुवाइज्यूले उपस्थित सबैलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो ।

६) खाँदवारी । संखुवासभाको सदरमुकाम खाँदवारीमा भिक्षु पञ्चाविमलको प्रमुख आतिथ्यमा २५४५ औं बुद्धजयन्ती भव्यताका साथ मनाइएको समाचार छ । २३ गते धर्मोदय सभा शाखाले शान्तिपदयात्रा आयोजना गरी नगर परिक्रमापछि एक चैत्यपरिसरमा पुगी बुद्धपूजा धर्मदेशनादि कार्यक्रम सम्पन्न गरेका थिए ।

२४ गते बुद्धपूर्णिमाका दिन पनि विहानैदेखि बुद्धपूजा, धर्मदेशना, शान्तिपदयात्रा नवनिर्मित बौद्ध गुम्बामा बुद्धमूर्ति स्थापनादि कार्यक्रम विभिन्न जनजातिका उपासक उपासिकाहरूको सहभागितामा र विभिन्न जाति तथा धर्मावलम्बिको उपस्थितिमा सम्पन्न गरिएको छ ।

७. कपिलवस्तु । नेपाल मगर बौद्ध सेवा समाज कपिलवस्तुल हिमालयन बुद्धिस्ट एजुकेशन फाउण्डेशनको प्रायोजनमा २०५८ जेष्ठ ६ गते गजेहडा गा.वि.स. राजापानीमा बौद्ध जनजाति जागरण प्रशिक्षण शिविर (तेश्रो)को नेपाल मगर

बौद्ध सेवा समाजका केन्द्रीय अध्यक्ष तथा सो शिविरको प्रमुख अतिथि देउबहादुर रानामगरले दीप प्रज्ज्वलन गरी उद्घाटन गर्नुभएको छ ।

सो अवसरमा बहाँले मगर समुदायभित्र हिजो जे थियो त्यो विसर्गे आज सबै एक भई बुद्धधर्ममा लागी जाति धर्मभन्दा माथि राष्ट्रको समुन्नतितर्फ समेत लाग्न आवश्यक भैसकेको छ भन्नुभयो ।

उक्त प्रशिक्षण शिविरमा विद्वान् एम.एस. थापाले यो संसारमा कुनै पनि प्राणी वा वस्तुको जन्म हुनु नै मृत्यु हुने प्राकृतिक नियम हो । भगवान् बुद्धले अनित्य र अनात्माको जुन बाटो देखाउनुभयो त्यसले आजको युगमा पनि व्यावहारिक जीवनमा सदुपयोग भइरहन सक्ने नै राम्रो गुरुको उचित शिक्षा हो । भन्नुहुै अगाडि भन्नुभयो मगर जातिलाई इतिहासमा उल्लेख भएबमोजिम हज्ज अथवा बज्ज भनिएको छ त्यो नै लिच्छवी जाति थिए ।

यसअधि युवा बौद्ध समूह काठमाडौंका प्रमुख सल्लाहकार हर्षमुनि शाक्यले बुद्धधर्मभित्र वर्णाश्रम भेद हुैदैन भन्नुहुै नेवार र मगरजातिका बीच भाषा, संस्कार, रहनसहन आजसम्म पनि मिल्दो जुल्दो देखिएकाले प्राचीन कालमा यी एउटै जाति हुनसक्ने अनुमान गर्नुभएको छ ।

मन्त्रव्य दिने क्रममा प्रा. जनक 'नेवा' शाक्यले बुद्धधर्म मध्यम मार्गको भएको र आजसम्म पनि यसलाई व्यावहारिक पक्षको रूपमा सदुपयोग गर्न सक्नु नै प्राणीमात्रको उपयुक्त दर्शन शास्त्र भएको छ भन्नुहुै राष्ट्रिय जनगणना-२०५८ मा भाषा, जाति र धर्ममा जनजातिहरूले एकताको धेराभित्र रही बुद्धधर्ममा लाग्नुपर्ने मन्त्रव्य व्यक्त गर्नुभयो ।

काठमाडौंको ज्यापू महागुठीका केन्द्रीय अध्यक्ष बिपेन्द्र महर्जनले जनजाति अन्तर्गत रहेका सम्पूर्ण व्यक्तिले वर्णाश्रमलाई त्यागी हासी एक हौं भन्ने नारा बोकी अगाडि बढाउन र बढन सक्यौ भन्ने हाम्रो मानसिकतामा लादिएको अन्धविश्वास र असमानको शिक्षा उखेलेर स्वच्छ बन्न सक्ने मन्त्रव्य व्यक्त गर्नुभएको दृष्टि धर्म, प्रतित्यसमुत्पाद, उपत्यकामा बुद्धधर्म, धर्म र परम्परा विषयहरूमा कक्षा लिनुभएको हो ।

कपिलवस्तु जिल्लाका ९० जना प्रशिक्षार्थीहरूले भाग लिएको सो प्रशिक्षण समाप्त भएको दिन विभिन्न विद्वान्हरूले शिविरबाट आजन भएको ज्ञान गाउँघरमा समेत प्रचार गरी बुद्धधर्मको विषयमा राम्ररी अध्ययन गर्नुपर्ने, मगर समाज र बुद्धधर्मको समन्वयवारे बोल्नुभएको थियो ।

नेपाल मगर बौद्ध सेवा समाज कपिलवस्तु जिल्ला अध्यक्ष कुलबहादुर थापा मगरको सभापतित्वमा भएको कार्यक्रमको संचालन बलबहादुर मगरले गर्नुभएको हो ।

नवलपरासी । बौद्ध जनजाति जागरण प्रशिक्षण शिविर चौथो सुनवल गा.वि.स. कीर्तिपुर - २ मा प्रमुख अतिथि नेपाल मगर बौद्ध सेवा समाजका केन्द्रीय अध्यक्ष देउबहादुर रानामगरले पञ्चदीप प्रज्ञवलन गरी २०५८ जेष्ठ ९ गते प्रशिक्षण शिविरको उद्घाटन गर्नुभएको छ । सो अवसरमा वहाँले मगर जातिभित्र विभिन्न कारणले विभिन्न धर्म मान्नेहरू भएकोले अब मगर दाजुभाइले एकजुट भई आफ्ना पुछौलीले मानिएको बुद्धधर्मलाई मान्नुपर्ने निर्देशन दिनुभएको छ ।

सो तीनदिनसम्म चल्ने प्रशिक्षण शिविरको उद्घाटन समारोहमा इतिहासविद् एम.एस. थापा मगरले केही दिनभित्रै हाम्रो घरदैलोमा लिन आउने जनगणनामा मगर संघ एकताबद्ध भै सबैले जातिमा मगर र धर्ममा बुद्धधर्म अनिवार्य रूपमा लेखाउनुपर्ने र मगरको प्राचीन धर्म बुद्धधर्म हो- भन्नुभएको छ ।

यसअघि सो समारोहमा प्रा. जनक 'नेवा' शाक्यले बुद्धधर्म २५०० वर्षअघि प्रतिपादित भएको भए पनि बैज्ञानिक आधारमा मानव रचित शास्त्र भएकाले आजसम्म बत्तीमुनि अङ्घ्यारो भए पनि विश्वमा शान्ति फैलाउन सकेको धर्म अथवा शिक्षा हो । यो शिक्षाले अनित्यलाई अँगालेको छ र प्राणी मात्रको कल्याण हुने सदबुद्धि प्रदान गर्ने बुद्धधर्ममाथि प्रकाश पार्नु हुँदै बुद्धधर्ममाथि नेपालको इतिहासले बज्जपात गरेको पनि उल्लेख गर्नुभएको छ ।

नेपाल महिला मगर समाजको प्रतिनिधित्व गर्नुहुँदै सुश्री गंगा खासु मगरले आजको युगमा मगर जातिका महिलाहरू कुणिठत भई बस्ने होइन जाति, धर्म र राष्ट्रको उत्थान गर्नेतर्फ सबै एकजुट भै अगाडि बहनुपरेको छ र समाजमा उदाहरणीय कार्य गरी देखाउनुपरेको छ भन्नुभयो ।

सोही अवसरमा नेपाल मगर बौद्ध सेवा समाजका केन्द्रीय सदस्य भीमबहादुर राना मगरले राष्ट्रिय जनगणना-२०५८ को विस्तृत जानकारीको साथै गणकहरूलाई यथास्थिति रिकर्ड उपलब्ध गराउने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन सबै मगर जातिमा आव्वान गर्नुभएको थियो ।

तीनदिनसम्म संचालन भएको प्रशिक्षण शिविरमा प्राशासकहरू हर्षमुनि शाक्य, देवकाजी शाक्य, प्रा. जनक 'नेवा' शाक्य, विपेन्द्र महर्जन, भिक्षु जटिल र रिमबहादुर आनन्द भूङि

श्रीष मगरहरूले बुद्धकालीन समाज, २१ औ शताब्दीमा बुद्धधर्म, गृही विनय, बुद्धधर्ममा जातक कथा, बुद्धधर्मसंघ, र संस्कार विषयहरूको कक्षा लिनुभएको थियो ।

नवलपरासी जिल्ला स्तरीय सो शिविरमा ७५ जना प्रशिक्षार्थीहरूले भाग लिएका थिए ।

भिक्षु जटिलबाट शील प्रदान गर्नुभएको कार्यक्रमहरूमा दीपक थापा मगरले आफ्नो स्वागत भाषणबाट संचालित प्रशिक्षण शिविरमा नेपाल मगर बौद्ध सेवा समाज परासीका अध्यक्ष रीमबहादुर श्रीष मगरको सभापतित्वमा कार्यक्रम संचालन भएको छ ।

उक्त कार्यक्रमहरू इशु राना मगरले संचालन गर्नुभएको थियो ।

धनगढी, कैलालीमा बुद्धजयन्ती

धनगढी, २४ बैशाख । भिन्नार्जुन जौनपाल नाम्नामे २५४५ औ महापरिनिर्वाण दिवस तथा बुद्धपूर्णिमा कार्यक्रम धनगढी कैलालीमा हर्षोल्लासका साथ सुसम्पन्न भयो । लोकचक्र बुद्धिवाहार, बुद्धमार्ग, धनगढीमा भएको २ दिवसीय बुद्धजयन्ती कार्यक्रममा युद्धरत्नज्यूवाट शान्ति कामना कार्यक्रम भएको थियो भने २४ गते बैशाख पूर्णिमाको दिन विहान शान्तिपदयात्रा, दिउँसो धर्मदेशना कार्यक्रम र बेलुकी स्थानीय युनेस्को क्लबको विशेष सक्रियतामा साँस्कृतिक कार्यक्रम भएको थियो ।

शान्तिपदयात्रा लोकचक्र बुद्ध विहारवाट प्रारम्भ भै धनगढी चौराहा ट्राफिकमा अवस्थित बुद्धमूर्ति परिक्रमा गरी बुद्ध विहारमै समापन गरिएको थियो । शान्ति पदयात्रामा भिक्षु, लामाज्यूहरू, अनगारिका, धर्मादय सभाका सदस्य पदाधिकारीहरू, स्थानीय बुद्धिजीवी र स्कूलका विद्यार्थीहरू सहभागी थिए ।

दिउँसो भएको धर्मदेशना कार्यक्रममा प्रमुख अतिथिको आशानबाट धर्मदेशना गर्नुहुँदै पोखराबाट पाल्नुभएका श्रद्धेय भिक्षु श्रद्धानन्दले बुद्धपुरुषको जन्म दुर्लभ छ । यस्ता दुर्लभ जन्म हाम्रै नेपालभूमिमा भएको छ, यो हाम्रो सौभाग्य हो भन्नुहुँदै हामीले बुद्धले सिकाउनुभएको शान्ति प्राप्तिको ज्ञानलाई जीवन व्यवहारमा पनि अपनाउदै जाने हो भने सौभाग्यमा सुगन्ध थापिने विश्वासु व्यक्त गर्नुभयो । धर्मदेशनाकै क्रममा लखिमपुर भारतबाट पाल्नुभएका भिक्षु जानरतन र लुम्बिनीबाट पाल्नुभएकी गुरुमा सुजाताले क्रमशः शील सदाचार र बुद्धजयन्ती पर्वको

महत्वबारे चर्चा गर्नुभयो । धनगढीका समाजसेवी तथा वयोवृद्ध बुद्धिजीवी गगनराज भट्टले वि.सं. २०३६ सालमा राजनैतिक कारणबाट बुद्धजयन्ती मनाइएको भएतापनि यसले त्यहींबाट बुद्धजयन्ती मनाउने निरन्तरता पाउँदै आउनसकेको बताउनुभयो । उहाँले गौतम बुद्ध जन्मनुभएको नेपालभूमिमा विक्रम सम्वत् होइन बुद्धसम्वत् चलाइनुपर्नेमा जोड दिनुभयो । यसैरागी ब्रह्मकुमारी विश्वविद्यालयकी बाई इन्द्रले पनि मन्त्रव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो ।

धर्मोदय सभा धनगढीकी अध्यक्ष श्रीमती प्रेमकुमारी तुलाधरको सभापतित्वमा संचालित उक्त धर्मदेशना कार्यक्रमलाई स्वागत युनेस्को कलबका अध्यक्ष मोति विक्रम श्रेष्ठले गर्नुभएको थियो भने धन्यवाद ज्ञापन र सभा विसर्जन श्रीमती प्रेमकुमारी तुलाधरबाट भएको थियो । बुद्धजयन्ती समारोहमा सहभागी हुन पोखराबाट बौद्ध उपासक तथा साहित्यकार विश्व शाक्य र लुम्बिनीबाट गुरुमा खमेसी पनि आउनुभएको थियो ।

धरानमा २५४५ औं बुद्धपूर्णिमा उत्सव सम्पन्न

२५४५ औं बुद्धपूर्णिमा भव्यताका साथ सम्पन्न गर्न बुद्ध विहार धरान-८ का अध्यक्ष श्रीमती विष्णुदेवी श्रेष्ठको अध्यक्षता तथा सचिव मे. छड्गबहादुर मोक्तानज्यूको मूल संयोजकत्वमा “बौद्ध सप्ताह कार्यक्रम” बडो हर्ष उल्लासका साथ भव्यरूपले सम्पन्न भयो ।

शान्ति पदयात्रा :

२०५८-१-१८ गते बुद्धजयन्तीको सुखद उपलक्ष्यमा बुद्धविहार धरान-८ को आयोजनामा धरानस्थित सम्पूर्ण बौद्ध संस्थाहरू, नेपाल बौद्ध गुम्बा, हिमालयन महायान देव्हेन छ्योलिङ्ग गुम्बा, हिमालयन महायान रिन्झेन छ्योलिङ्ग गुम्बा, शोर्पा संघ, जनजाती महासंघ, मगर संघ स्वयम्भू चैत्य महाविहार, सम्यक् शिक्षा समूह आदि संस्थाहरू संयुक्त भएर २५४५ औं बुद्धजयन्तीको पावन अवसरमा “सकल जगतलाई मैत्री भगल कामना” गर्दै शान्तिपद यात्राको कार्यक्रम सम्पन्न भयो । बुद्ध विहारमा प्रमुख अतिथि भिक्षु छ्यविकीर्तिद्वारा “शान्ति दीप प्रज्ज्वलन” गरी समुद्घाटन गरिएको थियो ।

२. कल्पवृक्ष दान तथा अनाथ बालबालिकालाई भोजन दान :

दोश्रो दिन श्रीमती चन्द्रमाया ताम्राकारको संयोजकत्वमा बुद्धविहार धरान-८ मा सरस्वती बाल अनाथ आश्रमका बालबालिकाहरूलाई भोजन दान, पाठ्यसामग्री,

बिस्कुट आदि प्रदान गरियो । त्यस्तै दोश्रो चरणमा “कल्पवृक्ष दान” अन्तर्गत अनाथ बालिका समेत गरी करीब १५० देखि २०० सम्म बालबालिकालाई कपि, पेन्सिल, चकलेट, खाद्य सामग्री, फलफूल, अन्य वस्तुहरू दान गर्ने कार्यक्रम सम्पन्न भयो ।

३. मणिहर्ष ज्योति स्मृति : खुल्ला बुद्ध भजन प्रतियोगिता :

२०५८ बैशाख २१ गते ज्ञानमाला संघ, सुनसरी, बौद्ध विहार धरान-८ को आयोजनामा ऐतिहासिक पूर्वाञ्चलव्यापी “मणिहर्ष ज्योति स्मृति” खुल्ला बुद्ध भजन प्रतियोगिता सम्पन्न भयो ।

यस कार्यक्रममा सत्य शिशु निकेतन स्कूलले प्रथम, पूर्वाञ्चल ज्ञानचक्षु विद्यालय दोश्रो तथा संगीत साधना केन्द्र तेश्रो र समिट बोर्डिङ स्कूलले सान्त्वना पुरस्कार प्राप्त गरेका थिए । पुरस्कारको राशी क्रमशः ३००९/-, २००९/-, १००९/- र ५०९/- साथै प्रमाणपत्र रहेको थियो । ज्ञानमाला संघकी अध्यक्ष रमना श्रेष्ठको सभापतित्वमा धरान नगर उपप्रमुख कृष्णनारायण पालेखे प्रमुख अतिथि रहनुभएको सो कार्यक्रममा, भिक्षु धर्मसागरज् समक्ष पञ्चशील ग्रहणपछि प्रतियोगिता कार्यक्रमको निर्णयिकमा बालकृष्ण हलबाई, देवेन्द्र थापा तथा बालकृष्ण कार्की रहनुभएको थियो । संस्थाका सचिव सुमन सागरले संचालन गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा उपाध्यक्ष धर्मकुमारी मोक्तानले स्वागत मन्त्रव्य दिनुभएको थियो भने कार्यक्रमका संयोजक सप्तना शाक्यले कार्यक्रमको उद्देश्यमात्रि प्रकाश पार्नुभएको थियो ।

गौतमबुद्धको दिव्य अमृतोपदेशहरू मानवी जीवनको लागि अर्थि नै व्यावहारिक, सान्दर्भिक तथा वैज्ञानिक रहेको तथ्यलाई मनन गरेर यस ज्ञानमाला संघले उक्त अमृतोपदेशहरूलाई भजन मार्फत सर्वव्यापी तुल्याउने अभिप्रायले समय समयमा भजन क्यासेट निर्माण गर्ने, भजन टेलिभिजनमा छ्यांकन गर्ने, भजनको प्रत्यक्ष कार्यक्रम गर्ने गराउने कामहरू गरिआएको सर्वविदैतै छ । त्यस्तै यस पटक २५४५ औं बुद्धपूर्णिमाको सुखद अवसरमा जनमानसमा बुद्ध शिक्षा सर्वव्यापी तुल्याउने, प्रतिभाशाली कलाकारहरूको प्रतिभा प्रस्कुटन गराउने उद्देश्यले यस कार्यक्रम आयोजना गरिएको हो ।

स्मरणीय रहोस् २०४९ सालमा यस ज्ञानमाला संघले चतुर्थ राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलनको आतिथ्य गर्ने सुअवसर पाएको थियो ।